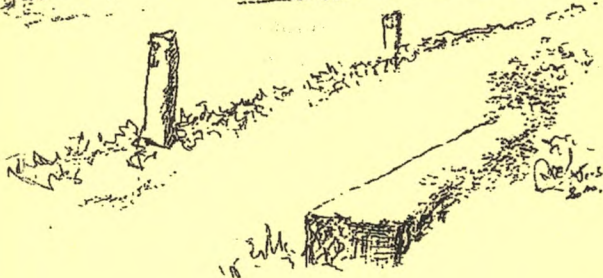
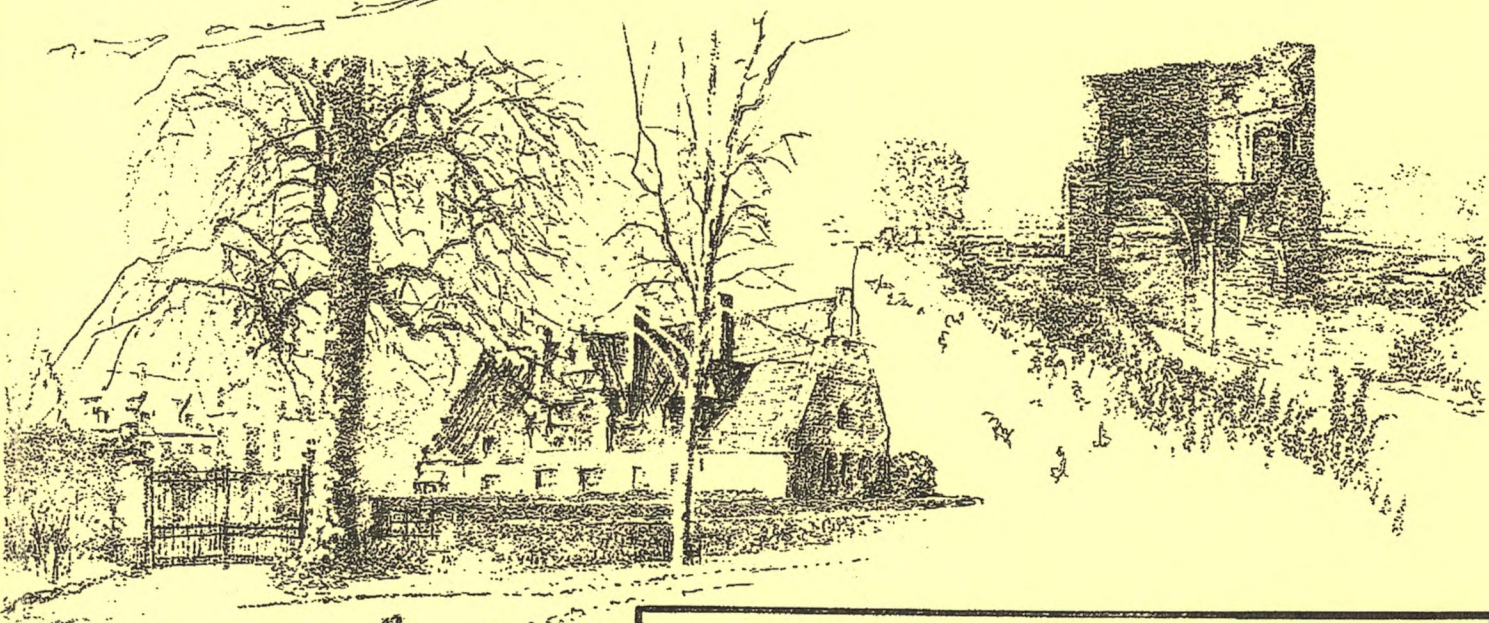

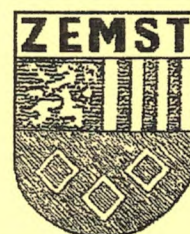
Heemkundige kring v.z.w. "de Semse"

Erfgoedhuis "de Semse"
Schoolstraat 13/1 1980 Zemst

maart 2010 – 1ste trimester

secret: Vredelaan 48 1982 Zemst
tel: 00.32(0)15.62.07.40
colette.vanderbeken@pandora.be

Colofon
De Semse kroniek
26ste jaargang
Januari-februari-maart 2010

Heemkundige kring "de Semse"
Vereniging zonder winstgevend doel
Opgericht in juni 1985
Ondernemingsnummer: 432.094.418
Bibliotheek/wettelijk depot: 27982

Erfgoedhuis "de Semse"
Schoolstraat 13/1 1980 Zemst
Secretariaat: Vredelaan 48 1982 Zemst (Weerde)
Tel: 00 32 (0) 15 62 07 40
e-mail: colette.vanderbeken@pandora.be
www.bloggen.be/desemse
www.Zemst.be

Norbert Van Eyken, erevoorzitter
Mannaerts Fons, erevoorzitter
***

Louis Van Relegem, voorzitter
Floridor Staf, o/voorzitter
Vanderbeken Colette, secretaris
Buelens Paul, bestuurslid
De Blander Walter, bestuurslid
Debroeck Roger, bestuurslid
Lambrechts Agnes, bestuurslid
Vermeulen Marie-Louise, bestuurslid

Verantwoordelijke genealogie/paleografie
Lambrechts Agnes
Loosen Libert

Redactie: Vanderbeken Colette
Fotografie: Mannaerts Fons en Minnes Alida
Digitaal: Loosen Libert

Lidmaatschap	€ 20
Steunend lid	€ 40
Erelid	€ 50
Advertenties	€ 50

(adverteerders ontvangen gratis de Semse kroniek)
Het lidmaatschap geeft recht op: de Semse kroniek x 4
De nieuwsbrief x 12
Toegang tot voordrachten, lezingen, tentoonstellingen, enz.

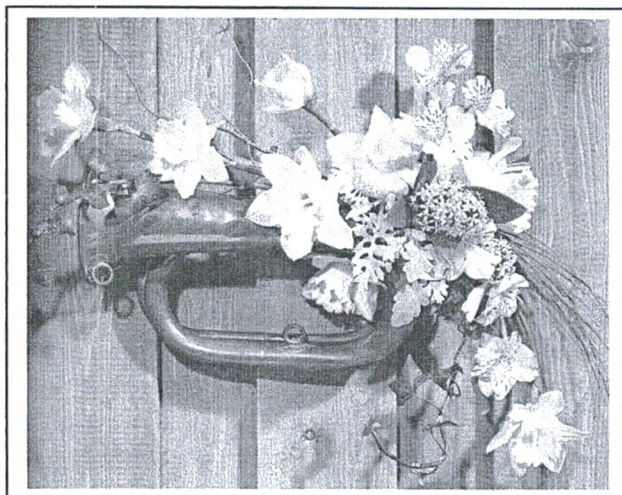
Verantwoordelijke uitgever: heemkring "de Semse" – Vanderbeken Colette D/2005/2.
De auteurs zijn verantwoordelijk voor hun publicaties.

Woord vooraf.

Meert, meert, sleep ons niet mee met uwe sjeet!

In maart eindigt de winter en begint de lente. Tenminste volgens de astronomische jaargetijden. Die zijn vastgelegd volgens de zonnestand ten opzicht van de aarde. Rond 21 maart komt de zon loodrecht te staan boven de evenaar. Dag en nacht zijn dan juist even lang: elk twaalf uren. Van dan af worden de dagen langer en de komende zes maanden verblijft de zon boven ons noordelijk halfrond. De heidense volksfeesten later vervangen door het paasfeest, vierden beiden een verrijzenis, het eerste van de natuur, het tweede dat van de geest.

Het is lente, we zien, horen en voelen het met heel ons zijn.

Op 2 maart 2010 hielden we onze jaarlijkse Algemene Statutaire Vergadering, waar een bestuurswissel heeft plaats gehad.

Fons Mannaerts wegens gezondheidsredenen nam ontslag als voorzitter.

Louis Van Relegthem werd als nieuwe voorzitter aangesteld.

De Raad van Bestuur besliste, op 20 november 2009 en bevestigde dit op 2 maart 2010, dat Norbert Van Eyken, voorzitter van 1985 tot 1995 en Fons Mannaerts, voorzitter van 1996 tot 2010, beide als Erevoorzitter te benoemen.

We danken hen voor de tijd die ze spendeerde om de heemkring "de Semse" te leiden naar haar Zilveren jubileum.

Inhoud:

- Woord vooraf
- Europalia – China te Brussel - 22 januari 2010
- Praatavond over bijnamen – 1 maart 2010
- Opeenvolgende verbouwingen aan het Steen te Elewijt van P.P. Rubens tot baron de Becker-Remy.
- Bezoek aan het Maasland in Belgisch Limburg – 14 maart 2010
- Het broederschap van Sint-Hubertus in Mechelen. Gesticht door Jean Michel Locquet.
- Het broederschap Sint-Hubertus te Elewijt.
- De dood is niet voor iedereen gelijk! – 23 maart 2010
- Maarts viooltje.

*****

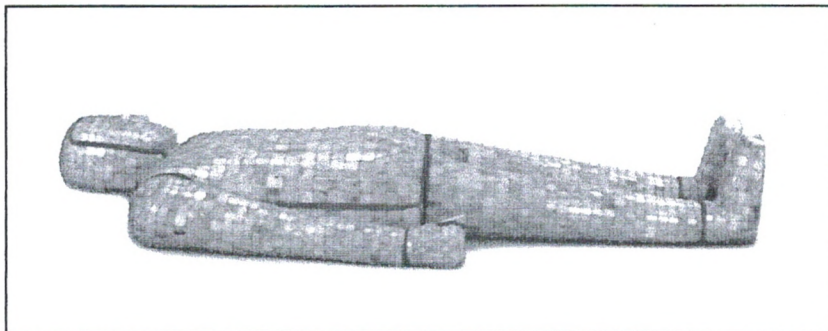
Europalia – China te Brussel vrijdag 22 januari 2010

Dr. Henri Vannoppen

Het Erfgoedhuis Kortenberg organiseerde samen met de Semse en met Heemkunde Vlaams-Brabant een bezoek aan drie expo's van Europalia China te Brussel.

's Morgens bezochten we de expo "Zoon van de hemel" in de Bozar. De Chinese keizers noemden zichzelf "Tianzi of zoon van de hemel". Ze belichaamden de band tussen de hemel, de aarde en de mensen.

De expo gaf een overzicht van 5000 jaar geschiedenis van China aan de hand van resultaten van archeologische opzoekingen, die plaats vonden na 1990. De oudste periode die behandeld werd was de jadetijd. We zitten dan in 3500 v.C. Dat was voor de periode van de bronstijd. De sjamaan regelde de orde in de kosmos. Zijn macht steunde op kennis. Hij bepaalde het begin van de zaai- en van de oogsttijd. Opvallend voor de bronstijd zijn cultusvoorwerpen zoals bronzen offerandepotten. De Chinezen kenden geen goden. De voorouderverering was belangrijk. De Chinezen volgden immers de leer van Confucius, die de nadruk legde op de trouw aan het verleden. Heel wat vormen bv. in de keramiek bijvoorbeeld bleven in China eeuwenlang dezelfde. In 1200 v.C. ontstond het Chinese schrift. Er werd geschreven op beenderen bv. op het schouderblad van een rund. Rituelen waren belangrijk om natuurrampen zoals overstromingen of aardbevingen te voorkomen. Een volgende periode in de Chinese geschiedenis was deze van de Tsjoe-dynastie (1045-221 v.C.). Van dit ruwe volk bleven de vlees offervaten en de kookpotten voor rijst in keramiek bewaard. Er was een sociale hiërarchie in het eten: de belangrijkste personen kregen het beste eten, de minsten het laatste uit van de kom. Ook een wijnkoelvat met koelwater en een klokkenspel bleef uit deze periode bewaard. Een prachtig graf op de expo is dat van de prins van Tsjoe. Krijgers waren in deze periode 1,80 m groot. Voor het graf gebruikte men jade, dat kostbaarder was dan goud. Een rood lint verwees naar de kleur van de zon.

Dan volgde het Ts'in-rijk. De bouw van de Chinese muur, 2500 km lang, begon in 213 v.C. onder de eerste keizer Sji Hoeang Ti, de heerser van de Ts'in. Misschien komt de naam China wel van de Ts'in. Onder de

Soei-dynastie (386-618) kwam de doorbraak van een nieuwe godsdienst: het Boeddhisme, dat in de 1ste eeuw n.C. geïmporteerd werd uit Indië. De Chinese keizer kreeg langzamerhand een goddelijke allure. Hij werd omringd door eunuchen. Het

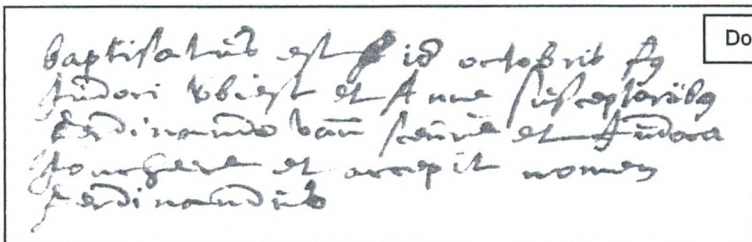
beeld van de buigende eunuch in terracotta behoorde tot deze periode. De wierookbrander van 800 n.C. werd bekroond met een lotusbloem, het symbool van herboren worden. Even vergelijken: in West-Europa is dit de tijd van Karel de Grote. In 1215 veroverden de Mongolen van Dzjengis Khan Peking. Koeblai Khan regeerde van 1280 tot 1284. Hij stichtte de Yuan-dynastie en ontving Marco Polo aan het Chinese Hof. De nationale Chinese Ming-dynastie (1368-1644) bracht in 1409 de hoofdstad van Nanking naar Peking over. Keizer Ming Yongle (1402-1424) lag aan de basis van de Verboden Stad, waar de keizers resideerden.

Portret van keizer Kang Hi Ding dynastie (1644/1911)

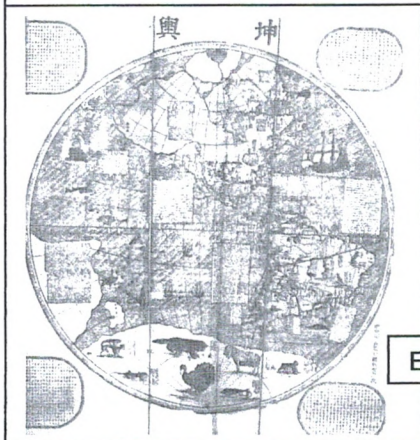
De Mandsjoe-dynastie (1644-1911) kwam uit Mantsjoerije. Ze voerden het dragen van een staartje in het haar in. De keizers van China hadden een aantal echtgenoten en heel wat concubines, die in de Verboden Stad woonden. De keizer duidde zijn opvolger aan meestal aan uit de kinderen van concubines, die uit Manjsjoerije afkomstig waren. De rituele gewaden van de keizer uit de 18de eeuw behoren tot de parels van de expo. De rituele gewaden van de maan, van de zon, van de hemel en van de aarde verschilden telkens van kleur. Het waren zijden gewaden versierd met een draak, met een sluiting aan de zijkant, met smalle mouwen en een plooi in het kleeid zodat men met dit gewaad te

paard kon rijden. De belangrijkste Mandsjoe-keizers waren: keizer Kang Hi (1662-1722), de Lodewijk XIV van China, en keizer K'ien Loeng (1736-1796). Beiden regeerden telkens 60 jaar lang.

Doopakte van pater Verbiest

De Jezuïeten verbleven in China sinds 1581. Ze kregen grote invloed aan het Chinese Hof omdat een Jezuïet de zoon van een keizer gered

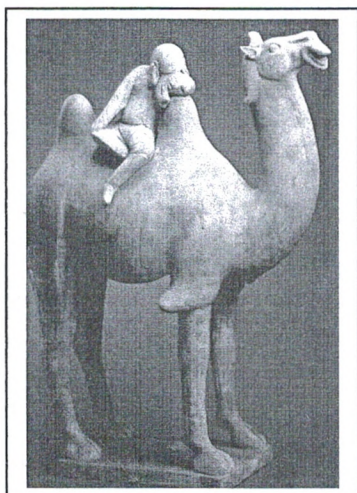
had van malaria door kinine toe te dienen. Pater Verbiest uit Pittem was de astroloog aan het Chinese Hof. Zijn planetarium is wereldberoemd. Hij zorgde voor en juiste Chinese kalender. Dat was belangrijk voor de landbouw (de juiste zaaitijd) en voor de verduisteringen, die gewoonlijk overstromingen aankondigden.

Een fragment uit de wereldkaart van pater Verbiest (origineel Bib. Parijs)

De Chinezen schilderen op rollen van zijde of van rijstpapier, soms 50 m. lang. Ze kenden geen schaduw en geen perspectief. Ze weigerden de schaduw in te voeren. Perspectief werd in de 18de eeuw ingevoerd. De rondleiding eindigde met de keizerlijke troon, die uit China naar Brussel kwam en met het Chinese porselein, dat in de 18de eeuw ook in Europa nagebootst werd.

Het middagmaal volgde in het restaurant van het Jubelpark, daarna volgde een geleid bezoek aan de expo "de Zijderoute".

Een reis door leven en dood. Tweeduizend jaar geleden waren de continenten Europa en Azië via een netwerk van handelswegen met elkaar verbonden. Het was eigenlijk een globalisering avant la lettre.

De zijderoute was een handelsroute van China naar de Arabische en de Europese wereld van de 2de eeuw v.C. tot de 14de eeuw n.C.

Zijde, slaven, specerijen, ziektes, legers, ideeën en culturen verplaatsten zich langs deze weg. Vier grote culturen kregen hier contacten: de Chinese, de Indische, de Perzische en de Europese Hellenistische.

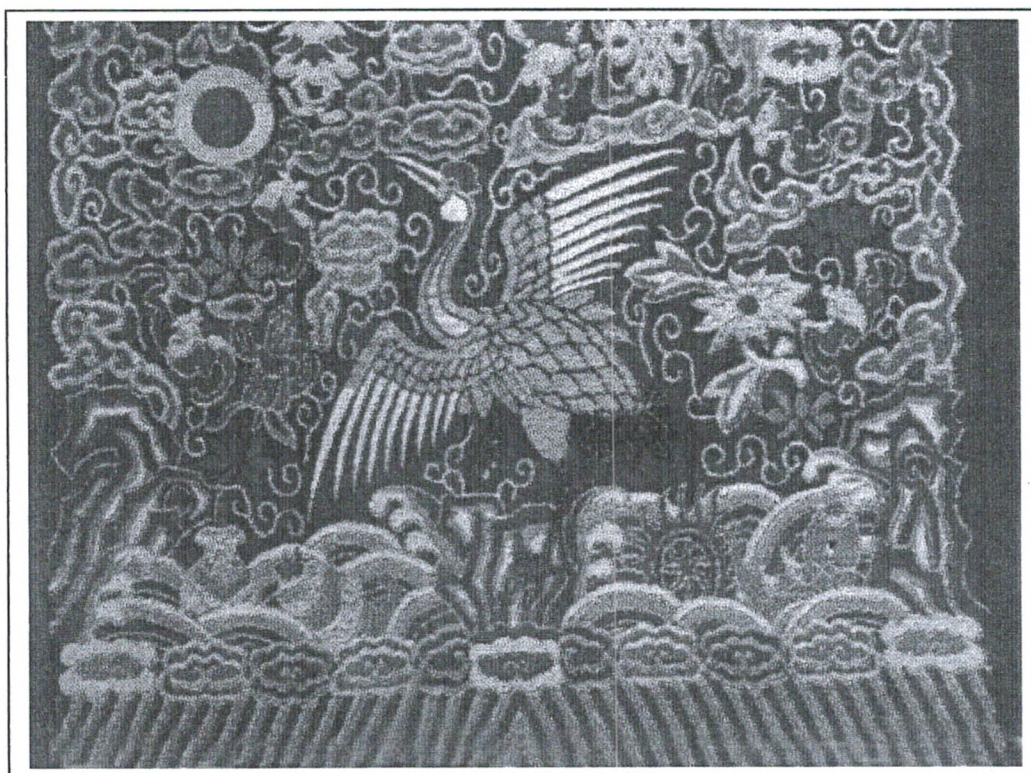
De Chinezen (een sedentaire bevolking) kregen in de 2de eeuw v.C. de controle over de zijderoute toen de Mongolen (nomaden die zich op hun paardjes met een grote snelheid verplaatste) op afstand gehouden werden.

In de 14de eeuw werd de vorst der Mongolen keizer van China. Sogdisch was de lingua franca van de handelaars langs de zijderoute. Sogdië lag in Noord-Iran en in Oezbekistan. De taal en het volk zijn verdwenen.

De expo begon met de steppevolkeren, nomaden, die zijden stoffen droegen en kleine objecten bezaten. Een hoogstaande cultuur. Het thema van hun kunst was het dier in actie. De voorwerpen in goud, brons en jade stelden o.a. de tijger voor, het dier dat een uitdaging voor de mens was, voor. De expo gaf een beeld van de zijderoute op Chinees grondgebied van Xi'an tot Kashgar. Xi'an was ooit de grootste stad ter wereld. Men kende er het postverkeer en het terracottaleger, het blijft met deze stad verbonden. Het huidige Chinese alfabet gaat terug tot 200 v.C. Toen besliste men dat er maar één alfabet zou gebruikt worden ondanks de verschillende talen in China. Men moet de tekens van het alfabet zien zoals verkeersborden in Europa. Elk karakter bestaat uit "een betekenis" en "een klank". Een karakter kan ook uit twee klanken bestaan. Het Chinees schrift is een woordenschrift. Langs de zijderoute had men ook de stille putten. Hier werden de lijken ingelegd. Ze werden opgevreten door roofvogels. Hun beenderen werden in een beenderurne samengebracht. Deze urne mocht geen contact hebben met de aarde zodat het drinkwater niet besmet zou geraken. Dezelfde methode werd in Perzië gebruikt door de Parsi's. Men zag langs de zijderoute ook de wachttorens, waar men met vuur

berichten doorgaf. De Chinezen zelf kweekten geen paarden. Ze kochten deze in andere landen, die daarin meer gespecialiseerd waren. De grote revolutie was de uitvinding van de stijgbeugel, waardoor men gemakkelijk te paard kon vechten. Het Boeddhisme kwam via de zijderoute naar China. Langs de zijderoute vinden we de grotten voor de Boeddhistische monniken. Het Boeddhisme was in het begin ascetisch, maar er kwam een "verchinesing" met de dikke lachende Boeddha's. Het Boeddhisme was een levensfilosofie, die ook ging evangeliseren. Naast Boeddha waren er in China ook Confucius (551-479 v.C.) en Lao Tse (604-517 v.C.), twee levensfilosofen. Het Confucianisme wenst harmonie. Elk individu moet zijn taak doen. Dat was een ideale filosofie voor de Chinese regering om de onderdanen kalm te houden. Het Confucianisme legde sterk de nadruk op de voorouderverering en op de eerbied voor de overgeleverde tradities en voor de maatschappelijke standen. Het was dus een vrij conservatieve ethiek. Het Taoïsme van Lao Tse legde meer de nadruk op het individualisme. Het gaf als doel van het leven de weg. De mens moet flexibel en creatief zijn. De expo eindigde met een mummie van een 30 jarige man, 1,90 m groot. Op zijn dodenmasker vond men goud, dus hij was geen arme sukkelaar. Het bezoek eindigde met de expo "Brokaat uit Nanjing" eveneens in de Koninklijke Musea voor Kunst en Geschiedenis in het Jubelpark. Brokaat is een weefsel met zijde, goud- en zilverdraad.

Bib: Astronoom van de keizer, Ferdinand Verbiest en zijn Europese sterrenkunde –Golvers-Libbrecht -1988
Europalia. China 9/10/2009 – 14/2/2010.

1 maart 2010 Praatavond over bijnamen.

Colette Vanderbeken

Vooraf in dorpen waar veel mensen bekend waren met dezelfde voornaam was het gebruikelijk onderscheid te maken door het gebruik van een bijnaam of een verbastering van de voornaam of familienaam. Gevolg hiervan is dat sommige mensen beter bekend waren of zijn met hun bijnaam.

Vroegere bijnamen ontstonden ook vaak door het werk of beroep, het straatleven, fysieke eigenaardigheden, gebrek of afwijking, uitspraken en/of kleding.

De toekenning van namen en bijnamen in het dialect is meer dan interessant.

Volksnamen zijn in de eerste plaats een diep menselijke, soms pittoreske weerspiegeling van de geest van de bewoners van een bepaalde plaats.

Louis Gooris maakte een inventaris van de nog door hem gekende bijnamen van Weerde:

Fam. Beronnekes	Fam. Pogges	De Mouch
Stans van Wie vanjannekes	Noenkel chocolat	Fam. Piërres
Fam. Croon	Fam. Loickes	Preulle
Neelemettekes	Witte Pie	Fam. Pastroij
Mijnentei	Zwetmarieke	Fam. Prokes
Fam. Lei	Joebbe	Fam. Flikker
Fam. Klos	Fam. Ratters	Fam. Vandegarde
Dikke Tee	Fam. Potters	Kokbettes
Fam. Kakker	Pierdenboy	Tzwetteke
Fam. Bettés	Den Boem	Fam. Moenske
Fam. Menne	Fam. Battist	Potoms
De Geploekke	Den Brauver	Den Duvel
Poot	Smekke	Tist Manoeuver
Vanbrakske	De Nievenboer	Den Baet
Krol	De pikeur	Pees
Boerre van mil	Van Tieterkes	Den Boek van Neellekes
Fam. Neellekes	Baaskapabel	van Zwier
Fam. Mette	Fam. Jeakkes	Nelewauters
Zwettenet	Fam. De klak	Fam. Vanpan
Fam. Koffer	Rik legum	Fam. Den Tipper
Jan Bos	Den Beirboer	Wie Dokus

Fam. Sloeck
Blockmaekers
Tmeutteke
Stefanie Keulle

Fam. Schis
Chicko
Fam. Simons
Fam. Kaj

Fam. De Wetter
De Vette
De Sjeit
Fam. Vijs

Den Binda
Vliegevangener
Mieke Flore
Polle Kaelle
Heinke Poets
x Marieke Laver

Keuster uit de roos
Madame Pyjama
Fam. Vannardus
De Witte
Den baron
Sus van Jefkes

Fam. Vande meulen
Bovie
Sloetser
Fam. Den Diedt
Den Bink
Kerreman

Voor Zemst-Laar maakte Paul Buelens een opsomming:

De Way
Jakkes
Wakkes
Jenkens
Den Beng
Den haas
Dozzes

De Floenk
Schokens
Freekes
Ajaak
Presken
Pavels
Den Boerre.

Potters
Beures
Pelders
Het fis krot
Den Blaakhoord
Paytte

Zo ziet ge dat de meeste mensen door het leven gaan met een bijnaam en soms alleen gekend zijn met hun bijnaam, en hun echte naam door niemand gekend is, en de rest van hun leven pro of contra met hun bijnaam genoemd worden, tot zelfs op hun doodsbrief te Hofstade – Marie-Louise Vermeulen.

Flor van Alois van Flore
Kolenhandelaar
Fam. Van de Koor
Trees Stagges
Den Blen
De Bittere
Pauline en Louis Faro
Fam. Van den Bos
Den Bist
Maria van den Baard
Jean van de Kuter
Gust van den Bult
De Lemme (oudburgemeester)
Swake van den Hond
Fam. Van den Bane
Rosse Mezef
De Laffe
Zjang van de Klis

van Kastelijntjes
Germaine Brood
De Boescher
Frans de Meulder
Jokke van de Max
Tille Terneuzen
Maria van de Smid
Jef zonder Wielen
Charel van den Tue
Kledder
Mie van den dopper
de Sik
Melle van de Poetele
Seele Pees
Mille van den Tirre
Victorine van de Visser
Sta van den Dikke
Mieke Melaar

De Fekke
Milleke van de Sittere
Mieke Pek, Majolleke
Den Tenne
Roza Snoeck
De Witte van den Duim
Mie Lessie
Parijske
Zjangske de voddenvent
Jean van de Hel
Die van Karpus
Ca-va-seulke
Lizeke van de Kiek
Fam. Van vingt-huit
Rosse Polle
Jean van de Kettel
Celine van de Klos
't Engeltje

Stenne van Mie Lawaat
Jeanne Kafpot
Den Teen
Pauline Stoofhout
Sidonie van 't Frutkot
Den Bodding
Den Bot
Wannes van de Platte
Monneke Pauwels
Marie van de Kat
Sinesnoe
Firmin de Keesboer
Polien van Pier Jambaar
Linne Teizes
Julia van de Ket
Rik de Schoenmaker
Marcel de plaatslager
Tore Jacobs
De muis
Zot van Halen
Pauline van Oor
Roos van Rik van Pierkes

Fons Telkens
Jef van Rikske
Manke Marie
Jefke van den Tie
Zjanske de Smokkeleir
Den Os
Fluppe van Lien
Jan van de Kes
Jan Rap
Neel van Fluppe
Pier van Potriekes
Rik Coiffeur
Gezusters Lonnekens
De Jolle Sammison
Gust van den Blok
Den Tibbere
Jefke van Likke
Dikke Moe
Den Duivel
Fam. van de Barak
Fam. Van den Hole
Frans van de Pelle.

Jan de wulf
Wiske van Colette
De Frakke
Marie van 't schoentje
Die van den Beulle
Sjoeke
Mie Katot
Guske de fakteur
Duitse Magriet
Swa van den Dues
Gene van wis meulders
Stokerke
Fons van Nellekes
Zjang van den Tuts
De Boomkapper
Nie Russers
De Wieter
Maria van Slinke
Poten en oren en reiger
Piereke van d'Ha
Jeanne van Roos van Pien

Fons Mannaerts ging heel diep in gedachten om de bijnamen van Elewijt te noteren.

Fam. Den Tjappe
Miel pachters
Rubens (schilder)
Zjang van de Pess
Frans van de Kapitein
Fam. van den Du
Fam. De Spak
Warre Kaykes
Fam. De Michel
Wie boer
Martha van Stenne
Neleke van den Dikke
Fam. Boskes
Maurice Berrekes
Fam. Beirekes
Mus Tamboer
Bernard van de viemulen
Jean van Leube
Klein Lowieke
Fam. Tobak
Melodie van tikken haan

Miel de groene
Fam. Tiskens
Fam. Knipers
Fam. Stekkes
Fien de Weef
Miel Pâkes
Sta Sijnkes
Louis de Duffelaar
Fam. van de Schup
Fam. Van de hoorn
Lucienne van den Broos
Fam. Koffer
Fe van den doolhof
Louis Kattes
Den Duits
Fam. Van de Garde
Flore boeres
Fam. Prat
Zjang Congo
Fam. Bellekes
De Stes

De Krieps
Fam. Sjoerel
Fam. De pees
Fam. Grilses
Fien van 't hoekske
Fam. van Sjokes
Fam. Bets
Louis van Zefus
Plienke Kaanbergs
De Pirre
Fien Kot
Fam. Van Meures
Fam. Van de Zwaan
Fam. van den Kat
Virginie van Bertrand
Fam. Van de Prins
Zjang van wanneske
Sooike Gesters
Tist Louwiekes
Den Broos
Den Boere

Beire Smettes
De lange neus
Fons van den Tits
Chel Fijnes
Fam. Miel de Gendarm
Waar Bets
Louis Ladder
Zjang van 't Volkshuis
Fam. Goris
Pirreke
Wiske Kross
Celine van Lee
Maria Bienes
Leen Stek
Louis van de Michel
Rosa van de Kemus
Muske van de Witte Pavel
Maria van akker
Bijou
Den Diet
Jette van 't Hof
Wieke Haesaerts
Den Blok
Den Hollander
Jules van foinke Lokes
Wiske van sois v/d Reggel
De Smalle
Fam. Blummes
Rossie Mie
Jef van 't kassei
De Kras
De Miek
Den Rossen bogaerts
De stripper
Muske van de Witte
Latterke
Irene van Polle
Jef Beton
Matil tap

Fam. De Wieze
De slaper/de platte
Rikske Potteres
Fré van de smet
De Spak
Virginie van Bertrand
Marcel Tijles
Marie van 't Bakhuis
Fam. De Fluit
Lien Knipperes
Trees van den Tie
Leon van de clown
Risse Fosch
De Vink
Jean van de Comies
Nante Kaviet
Sta Kneupekes
Den Ruige
René Sjellekes
De Prut
Suska Trussens
Maurice van de garde
Den Duiver
Amelie van Flore Boeres
Fam. De Snoek
Sjel Feines
Den Bruine
Den Do
Fam van Té
Jakke van Dol
Sieke
Fré van Voo
De Witten tisten
Fam. Van den Torre
Fam. Poizes
De Disser
Duifke
Kamiel van de Wuve
çois Flikker

De Flosser
De blinkdoos/de vieroog
Fam. De Potter
Sta van de kontonier
Sja Sijnkes
De Gille
Plien Neus
Jean Millekes
Jef Pittes
Zjang van de Smop
Miel Pachters
Fam. Van de Kivela
Paula Poef
Peter Sjale
Jeanne van Bernares
De Witte Pavel
Pie Zieles
De Mettekes
Leen Luves
De Bil
Rik van Tikkenhaan
Den Blokmaker
Den Dappere
De Juinkes
Fons v/d Schoenmaker
Jean van look
çois van Leon
Filomeen v/d bakkerRr
René van de preus
Den Back
Anna Smop
Den Brak
Chita
Chakke v/d garde
Zjang Kneuppekes
Den Reggel
Frake van den boer
Mathilde confituur
Florence Jenkens

De bijnamen van Eppegem en Zemst zullen later aan bod komen.

OPEENVOLGENDE VERBOUWINGEN AAN HET STEEN TE ELEWIJT VAN P.P. RUBENS TOT BARON DE BECKER-REMY

Roger Debroeck
20/1/2010

Voorafgaande opmerkingen

1. In de uitgebreide literatuur over P.P. Rubens in verband met "*Het Steen*" of "*Rubenskasteel*" te Elewijt komen heel wat zaken voor die aan Rubens worden toegeschreven – en door de ene auteur van de andere worden overgenomen – maar in hoeverre strookt dit met de werkelijkheid?

Enkele voorbeelden. Sommige auteurs hebben geschreven dat Rubens een "*atelier*" had in het Steen (op de eerste verdieping), dat hij dit atelier liet vergroten met een gaanderij, dat hij van daar een prachtig zicht had op het park achter het kasteel, dat hij zijn feodaal kasteel van strenge burcht liet veranderen in een bekoorlijk landhuis, enz.

Het toppunt van dergelijke berichtgeving vonden we in het Nieuwsblad van woensdag 18 maart 1970 waar de reporter bij een recente foto van de achterkant van het kasteel schrijft: "*Slechts dit gedeelte van het kasteel opgetrokken rond 1550 en langs de achterzijde gezien, zou Rubens hebben gekend*".

Het moet gezegd worden dat kenners van het Steen zoals W. Van Overstraeten en J. Verbesselt zeer behoedzaam omgaan met dergelijke hypothesen (9).

Opzet van dit artikel is klaarheid te scheppen wat de gebouwen en verbouwingen betreft en deze te dateren aan de hand van geschreven bronnen en vooral afbeeldingen van het kasteel in de verschillende periodes zodat duidelijk wordt:

- Wie liet verbouwingen uitvoeren?
- Wanneer werden ze gedaan,
- Wat hielden deze verbouwingen precies in?

Bouwstijlen en gebruikte materialen worden hier buiten beschouwing gelaten.

2. Het gebruik van de benaming "*Rubenskasteel*" om het kasteeldomein "*Het Steen*" te Elewijt aan te duiden dateert van na de tweede wereldoorlog. De bedoeling is waarschijnlijk verwarring te vermijden met alom gekende "*Steen*" te Antwerpen, maar er spelen zeker toeristische redenen die verband houden met de universele bekendheid en de aantrekkingskracht van een figuur zoals P.P. Rubens.

Deze benaming werd ondermeer gebruikt op de wegwijzers die ten tijde van Expo 58 werden opgesteld.

3. In sommige artikels over kasteel "*Het Steen*" te Elewijt wordt verwezen naar het archief van het kasteel als bron voor opzoekingen. Normalerweise zouden we hier interessante documenten over de geschiedenis en de verbouwingen van het kasteel moeten terug vinden, maar helaas. Op dit ogenblik bevat dit archief alleen nog enkele tientallen afschriften van akten, vooral uit de tijd van Isabelle de Wijnants in

verband met huur van landerijen en dergelijke, die ook op het Rijksarchief te Brussel berusten maar die voor deze studie van geen enkel nut zijn.

Hoe zag het kasteel er uit in de tijd van P.P. Rubens (1635 – 1640)?

Rubens kocht het kasteel op 12 mei 1635 van Jan Cools, heer van Corbais, die in financiële moeilijkheden verkeerde (1). Rubens bezat toen al een kleiner buitenverblijf, het Hof van Ursele te Ekeren dat hij in 1627 had aangekocht maar dat door de grote vochtigheid niet meer bewoonbaar was.

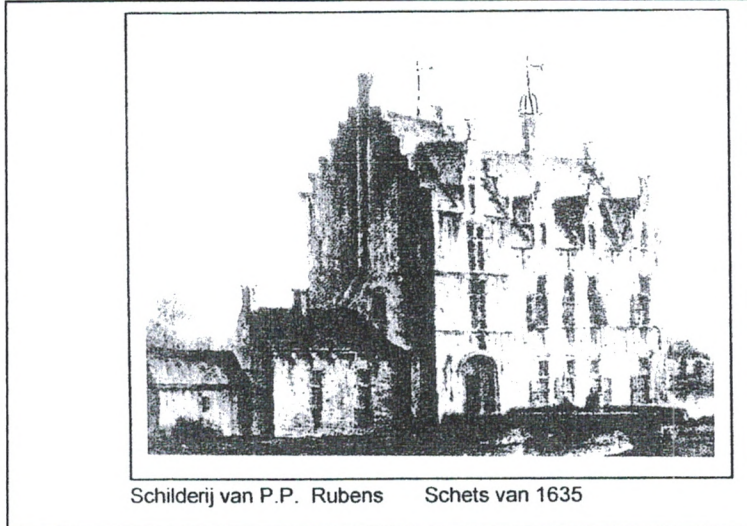
Fragment uit "Landschap met Het Steen in de vroege ochtend"
ca. 131x229cm. Nation Gallery Londen.

Hoe de voorgevel (oostkant) er toen uitzag kunnen we zien op de schets van 1635 die Rubens maakte en op het schilderij "Landschap met het Steen" die in de National Gallery te Londen hangt.

Het huidige deel van het kasteel met poorttoren en gevel rechts van de brug (gezien vanaf de Eppegemse steenweg) is sinds Rubens ongewijzigd gebleven. De hoge

Schilderij van P.P. Rubens   Schets van 1635

vierkante toren die afgebeeld is op het schilderij komt nog voor in 1734 bij de aankoop van het kasteel door de Wijnants. In 1771, bij de aankoop van het kasteel door architect Dewez is er enkel nog sprake van een ruïne. Over de achterkant (westen) van het kasteel (richting Houtem) is niets bekend uit die tijd en er bestaat geen enkele afbeelding van. Sommige auteurs schrijven dat Rubens onmiddellijk na de

aankoop het Steen liet aanpassen om het feodaal karakter ervan weg te werken. Zo schrijft Jos Lauwers in zijn boek *“Zeven eeuwen heerlijkheid Perk en Elewijt”* (2) dat P.P. Rubens na de aankoop van het Steen een leger werklieden liet aanrukken om de burcht opnieuw bewoonbaar te maken. Hij somt een hele reeks uitgaven op in dat verband en baseert zich hiervoor op een verhandeling van G. Renson, gepubliceerd in *“Eigen Schoon en De Brabander (6), p165-180, onder de titel Nota’s betreffende het groot fortuin van P.P. Rubens en de onkosten bij zijn dood”*. Slechts voor enkele van de door Lauwers aangehaalde uitgaven is vermeld dat ze betrekking hebben op het Steen te Elewijt. P.P. Rubens had echter talrijke ander eigendommen die hij moest onderhouden zoals blijkt uit onderstaande opsomming, zo dat niet met zekerheid kan gezegd worden waarop deze uitgaven betrekking hebben.

Eigendommen van P.P. Rubens

1.11.1610	Koopt een stuk grond aan de Wapper 8.990 carolus
15.6.1619	Koopt een hoeve met 32 bunder land in Zwijndrecht van Nicolas Rockox
4.3.1622	Verwerft het bezit van het huis <i>“De Sterre”</i> in de Jodenstraat
29.5.1627	Koopt het <i>“Hof van Ursele”</i> te Ekeren voor 7.407 fl
6.7.1627	Koopt 6 huizen: 3 aan de Wapper, 3 aan Hoplant
9.5.1630	Koopt van Jacob Loemans landerijen in Ekeren (omgeving Hof van Ursele)
12.5.1635	Koopt de heerlijkheid en slot Steen te Elewijt
12.1638	Rubens koopt landerijen van enen Heer van Wissekercke (bron Parochiearchief Sint Hubertus Elewijt – map V6).

Zo komt een post voor bij Renson (p.175) die luidt als volgt: *“Aan Peter van Engelen, schrijnwerker voor herstellingen aan het Steen en aan andere huizen (1/2 van de som) 1.717 gl 11 d.”*

Het is dus helemaal niet bewezen dat de post *“Aan Marcus van Laer voor leveren van 300 pannen 4gld 17 d”* verband houdt met het Steen. Toch baseren sommigen zich hierop om te schrijven dat de leien van het Steen vervangen werden door pannen. In ieder geval mogen we aannemen dat Rubens de nodige herstellingen heeft laten uitvoeren om het kasteel weer bewoonbaar te maken. Aan de gebouwen zelf heeft hij niets veranderd.

Latere eigenaars van het Steen (1)

Vijf jaar na Rubens dood trouwde zijn weduwe Helena Fourment met Jan Baptist Van Broeckhoven (ridder) die in 1676 tot graaf van Bergeyck werd verheven.

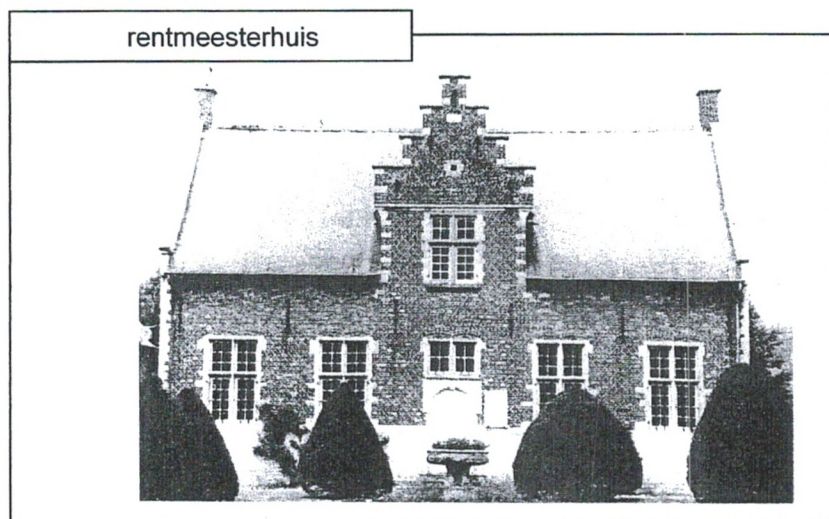
De spitsboog met houten barokmakelaar vooraan in het poortgebouw is gedateerd 1651, dus uit de tijd Fourment-Van Broeckhoven.

De graaf van Bergeyck verloor zijn vrouw in 1673, hijzelf stierf in 1681. Toen moest Het kasteel verkocht worden om uit onverdeeldheid te treden. Uit de verkoopaffiche die dan werd opgemaakt blijkt dat *“den grooten hooghen vierkanten Thoren”* toen nog bestond.

Hyacinthe-Marie en Nicolas van Broeckhoven kochten het Steen van de erfgenamen uit beide huwelijken van Helena Fourment op 21.1.1683.

De volgende eigenaars waren Pierre de Provyns en zijn echtgenote Maria Isabella, daarna hun zoon Georges Theodoor.

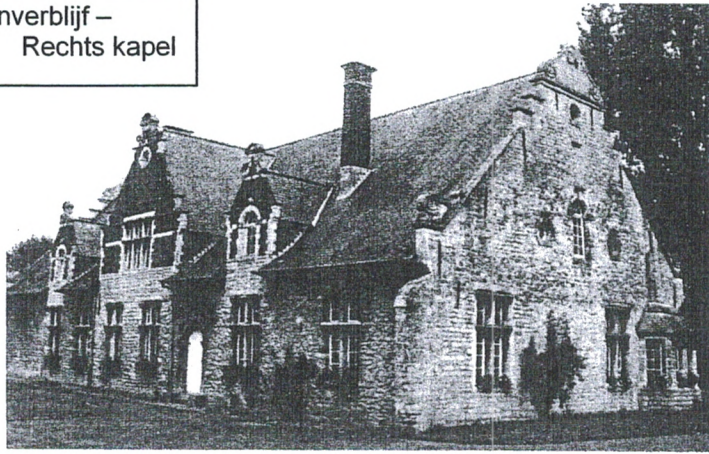
In 1734 kwam het kasteel in handen van Catharine Pangaert, weduwe van Pierre Melchior de Wijnants, die het overliet aan haar dochter Albertine Francisca de Wijnants. die in tegenstelling tot alle vorige eigenaars wel verbouwingen deed, maar dan aan de gebouwen vóór het kasteel, tegen de Eppegemse steenweg.

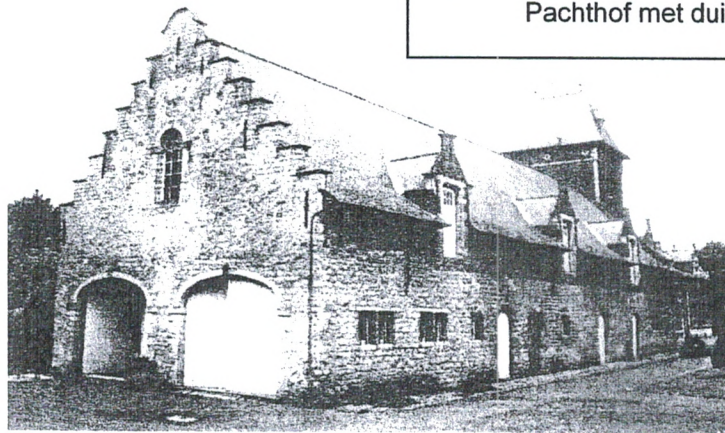
Aan haar danken we de mooie Renaissancegebouwen die de afhankelijkheden van het Steen vormen: oranjerie, duiventoren en stallingen, rentmeesterhuis (1754), gastenverblijf met kapel (1755). Albertine overleed te Elewijt op 30.11.1771 en ligt begraven tegen de kerkmuur.

Gastenverblijf –
Rechts kapel

Pachthof met duiventoren

Achterkant van de hovenierswoning
met dakkapel.
Oranjerie met vier rondboogdeuren en
vier ronde dakvensters

Ze liet het Steen over aan haar twee broers die het op 5.11.1773 verkochten aan Laurent Benoit Dewez en zijn echtgenote Maria Francisca Mertens.

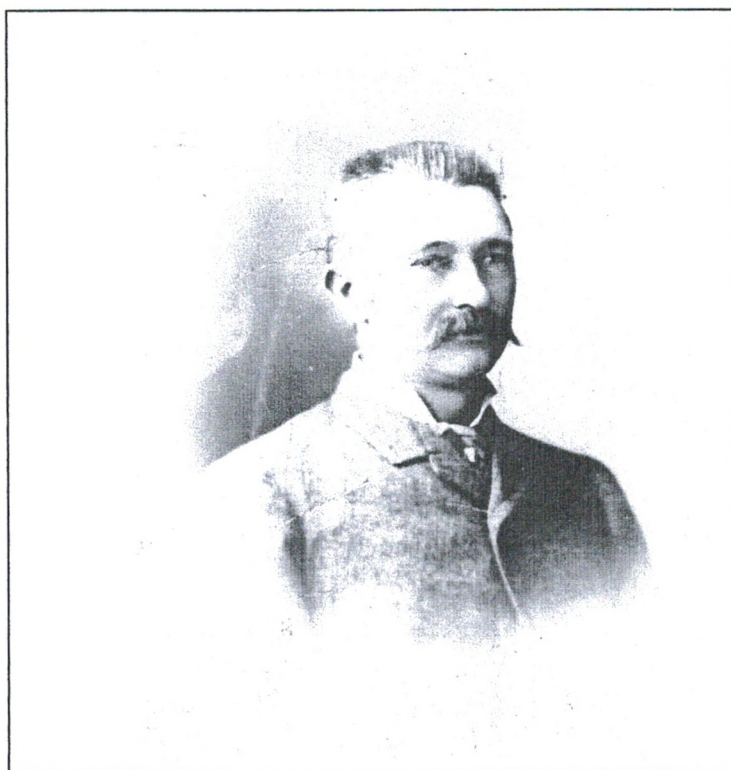

Deze vermaarde bouwkundige heeft geen enkele wijziging aangebracht aan het Steen.

Hij installeerde wel een watermolen op de Barebeek (recht over de hoofdingang van het Steen aan de Eppegemse steenweg) en liet het nog bestaande molenhuis bouwen.

De familie Coppens

In de 19^e eeuw werd het Steen eigendom van de familie Coppens uit Gent. Baron Charles Marie Coppens werd geboren te Gent op 9 november 1796 en overleed te Sint Joost ten Node op 26 november 1874. Hij was voorzitter van de Commissie van Openbare Veiligheid van de Stad Gent van februari tot oktober 1831. Als Eerste Magistraat ontving hij in Gent Koning Leopold I bij zijn aankomst in juli 1831. Hij was hoofdkolonel van de Burgerwacht in Gent die op 2 augustus 1831 de Hollandse troepen terugsloeg aan de Strooien brug te Maldegem. Ten slotte werd hij lid van het Nationaal Congres dat bijdroeg tot de Belgische onafhankelijkheid (P., map V8)

Het is zijn zoon Charles die van 1867 tot 1875 aanzienlijke verbouwingen liet uitvoeren aan het Steen.

Hij deed hiervoor een beroep op de diensten van Eugene Carpentier, een vermaard architect die toen een grote bekendheid genoot.

Eugene Carpentier werd geboren te Kortrijk op 20 mei 1819 en overleed te Beloeil op 10 maart 1886. Hij kreeg zijn opleiding aan de Brusselse Academie en was werkzaam op het architectenbureau Dumont van 1846 tot 1851.

Hij was als architect lid van de Koninklijke Commissie voor Monumenten en hield toezicht op belangrijk restauratiewerken

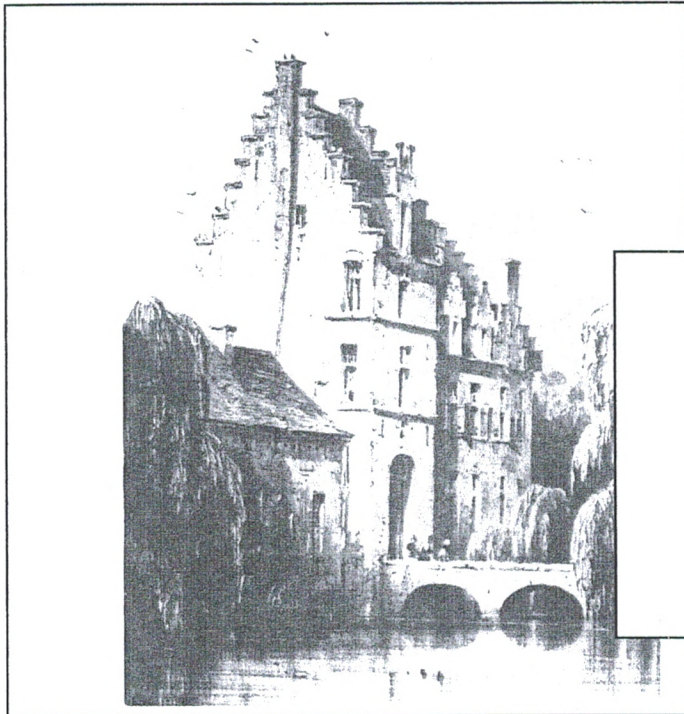
in verschillende kerken. Hij had ook een succesvolle carrière als kerkenbouwer, onder andere te Beloeil.

Hij maakte ook de plannen voor het hospitaal van Maldegem en tijdens de jaren 1872 –1894 werden op het de Brouckèreplein te Brussel verschillende door hem ontworpen huizen gebouwd, ondermeer het Continentalhotel.

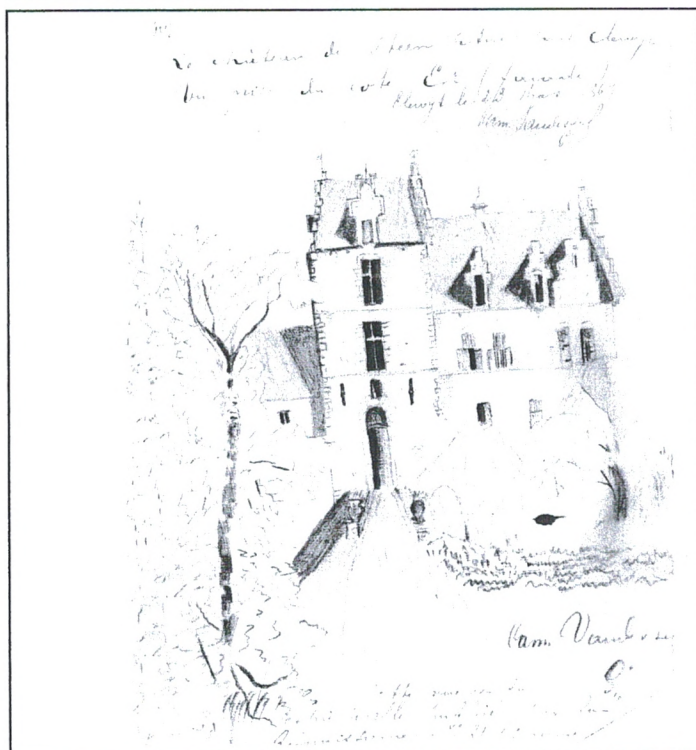
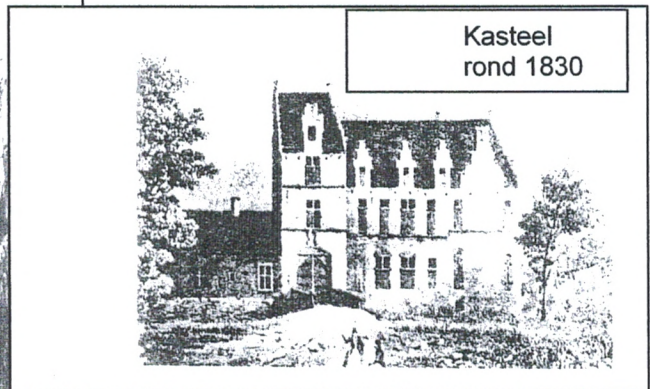

Carpentier ontwierp ook het grafmonument van baron Charles Marie Coppens die in Gent begraven werd. (bron: Wikipedia).

Hoe zag het kasteel er uit vóór de verbouwingen door Coppens?

De voorzijde van het kasteel werd afgebeeld op een lithografie van P. Lauters die in verschillende tijdschriften werd opgenomen tussen 1834 en 1850 (zie bijgaande afbeelding).

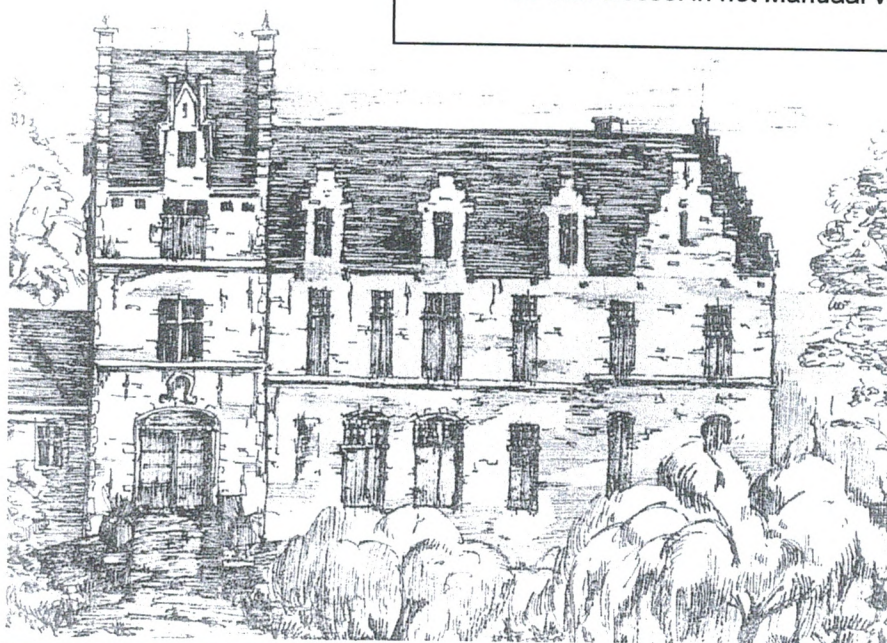

De toenmalige koster van Elewijt en archeoloog Camiel Van Dessel, maakte op 23 maart 1869 een schets van de oostkant (voorgevel) van het kasteel in het "Manuaal van de Coster" p.121 (P).

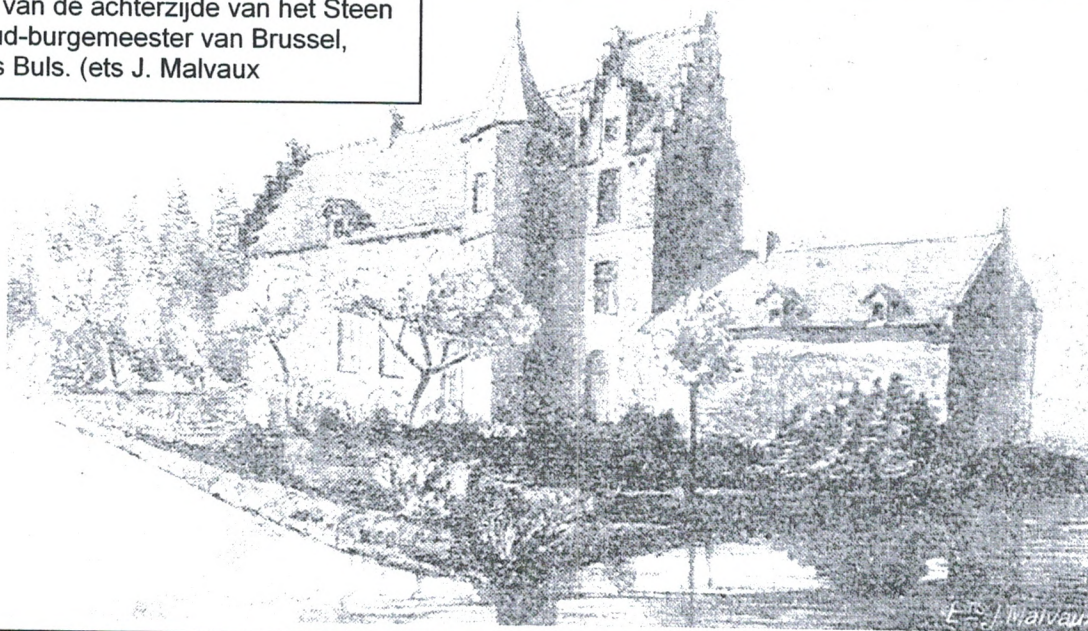
André Van Steenwinckel baseerde zich hierop om een volledige schets te maken van de voorgevel.

Andre Van Steenwinckel – voorzijde van het Steen in 1869 naar C. Van Dessel in het Manuaal van de koster

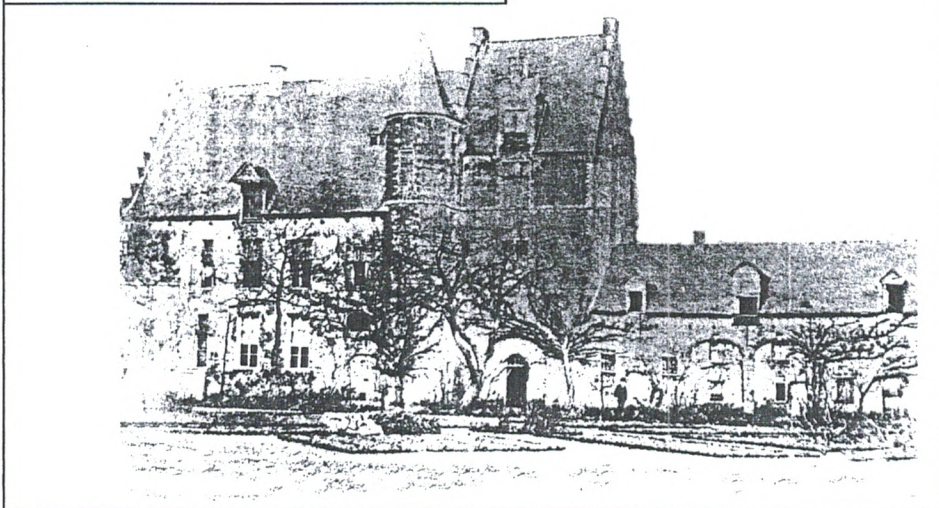
Uit de vergelijking van deze afbeeldingen met deze uit de tijd van Rubens blijkt dat deze gevel ondertussen geen enkele verandering heeft ondergaan. Alleen de grote vierkante toren is verdwenen.

Schets van de achterzijde van het Steen door oud-burgemeester van Brussel, Charles Buls. (ets J. Malvaux

Uit de schets die de oud-burgemeester van Brussel, Charles Buls, maakte vóór 1875 krijgen we voor het eerst in de geschiedenis van het Steen een zicht op de achterzijde (richting Houtem) van het kasteel. Deze schets geeft de indruk dat deze zijde wat verwaarloosd zou zijn en toont aan dat achter het kasteel nog een brede gracht lag.

Achterkant van het Steen vóór de verbouwingen door baron Coppens

Een afbeelding die dateert van vóór de grote verbouwingen (zie laag gedeelte rechts) geeft een veel duidelijker en heel wat positiever beeld van deze achtergevel die er hetzelfde uitziet als de voorgevel en dezelfde vensterindeling

heeft. Er is ook een toegangspoort tot het poortgebouw en in het lage gebouw rechts zijn sporen van stallen zo dat men zich kan afvragen of de bewoners van het kasteel deze zijde niet gebruikten als gewone toegangsweg.

Verbouwingen onder de leiding van architect Carpentier

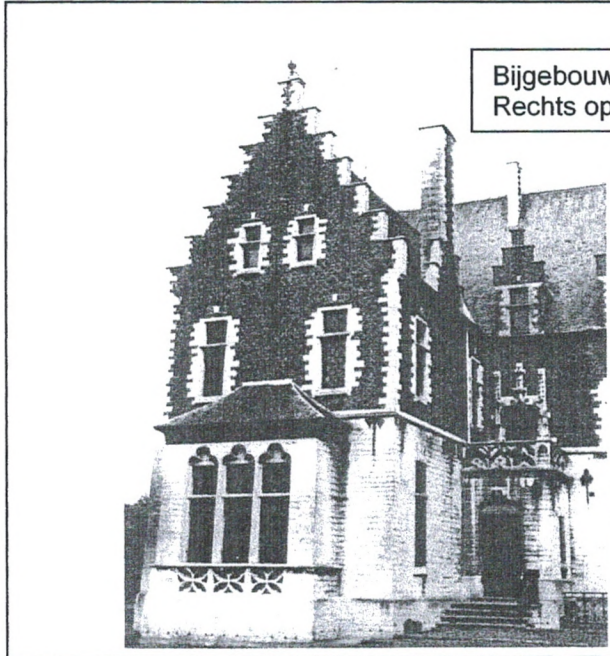
Uit de vergelijking van de afbeeldingen vóór en na de verbouwingen kunnen we met zekerheid uitmaken welke constructies werden toegevoegd bij de verbouwingen tijdens de jaren 1867 – 1875.

Voorgevel van het Steen. Het gedeelte links van de brug kreeg een verdieping bij en er werden woonvertrekken van gemaakt.

Het lage gedeelte, de zuidervleugel (stallingen), werd opgehoogd om er woonvertrekken van te maken. De noordervleugel met verdieping, kreeg in de richting van het park een bijgebouw in loodrechte stand en in dezelfde stijl als het geheel en met achteraan een loggia.

In de hoek die aldus gevormd werd met de westergevel werd een ingang gemaakt, afgedekt met een klein neogotisch balkon.

Bijgebouw met loggia aan de rechterkant van het kasteel. Rechts op de foto is de ingang met balkon

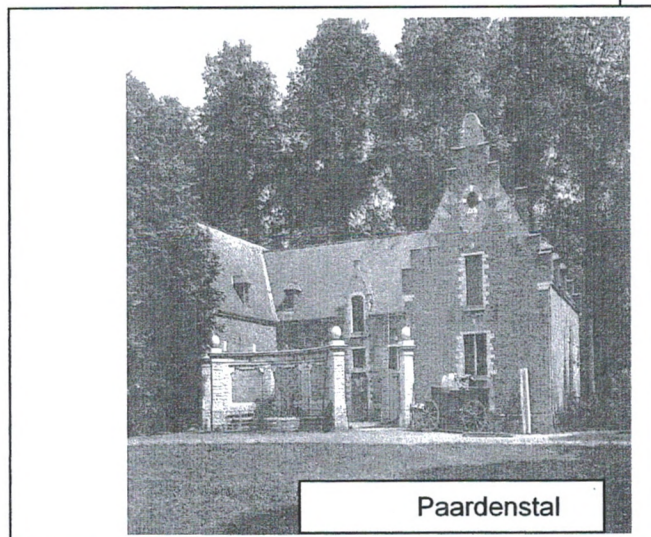
Aan de achterzijde van het poortgebouw werd de inkomhall vergroot en de poort naar voren gebracht; boven deze uitbouw werd een open galerij gebouwd om het zogenaamde atelier van Rubens te vergroten.

Achterkant van het kasteel. De naar voor gebrachte poort met daarboven de galerij van "het atelier", deze galerij werd door de Becker-Remy van vensters voorzien

De gracht achter het kasteel werd gedempt (met grond uit de nieuw aangelegde vijvers, verderop naar Houtem toe) en op die plaats werd een park aangelegd.

In 1880 werd achter het kasteel, langs

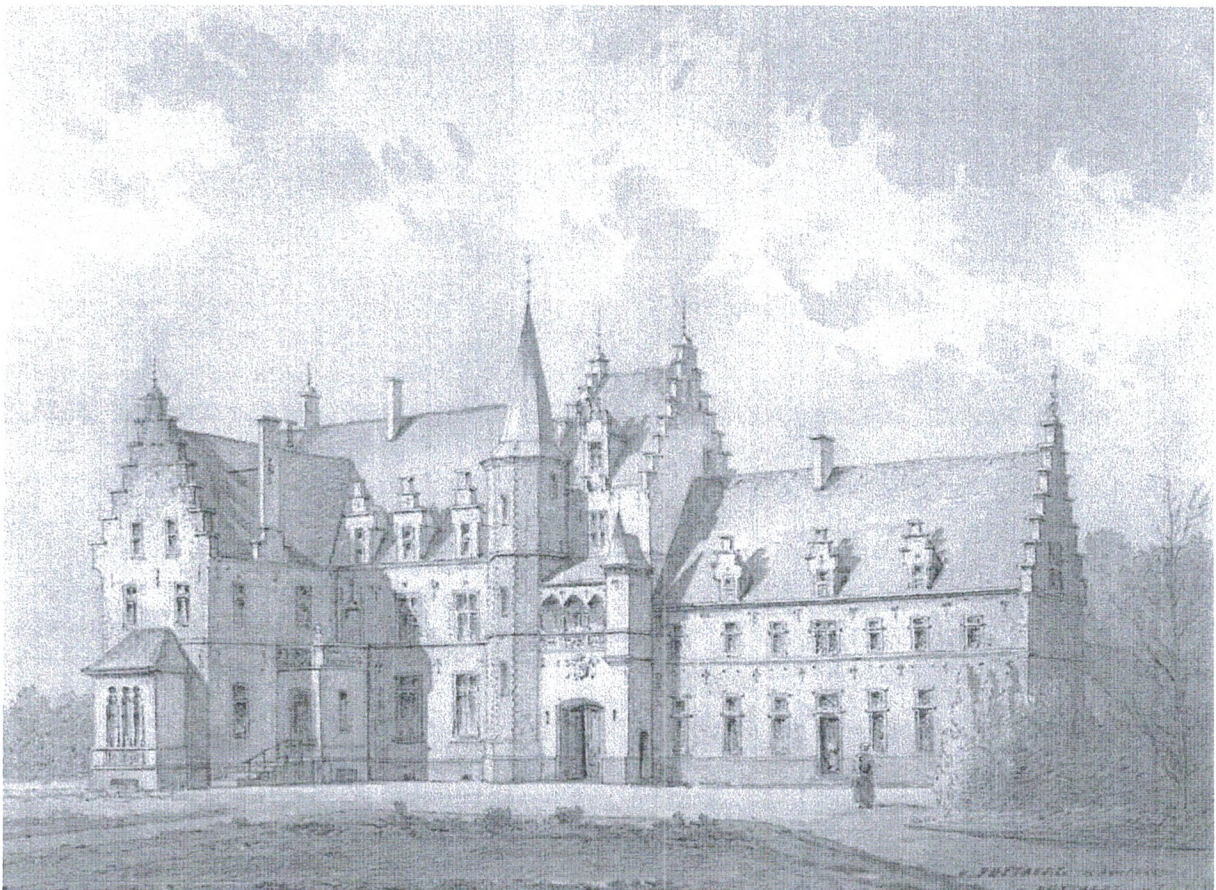
Paardenstal

de weg naar Houtem, een paardenstal en bergplaats gebouwd. Dit bevestigt het vermoeden dat de gebruikelijke toegang tot het kasteel de achterzijde was. Deze gebouwen werden vernield door een V bom in 1945.

Hoe de achterkant van het kasteel er uit zag na de verbouwingen door Coppens kunnen we leren uit een afbeelding die E. Puttaert maakte op 26 april 1889 en die opgenomen is in de Beeldbank – Inventaris Onroerend Erfgoed – Beelden voor het Steen of Rubenskasteel (5).

Op deze uiterst gedetailleerde en waarheidsgetrouwe afbeelding is de achtergevel van het Steen te zien zoals hij er nu nog uitziet. Het enige verschil met de huidige situatie is dat de galerij boven de toegangspoort tot het poortgebouw nog open is. Deze open galerij is nog te zien op een postkaart die Duitse militairen toont op doortocht in Elewijt in 1916.

Achterkant van het kasteel. Afbeelding door E. Puttaert op datum van 26 april 1889.

Duitse soldaten op doortocht op 't Steen in 1916.

Baron de Becker-Remy

In 1913 werd senator August Godfried Maria, baron de Becker-Remy eigenaar van kasteel, park en aanhorigheden.

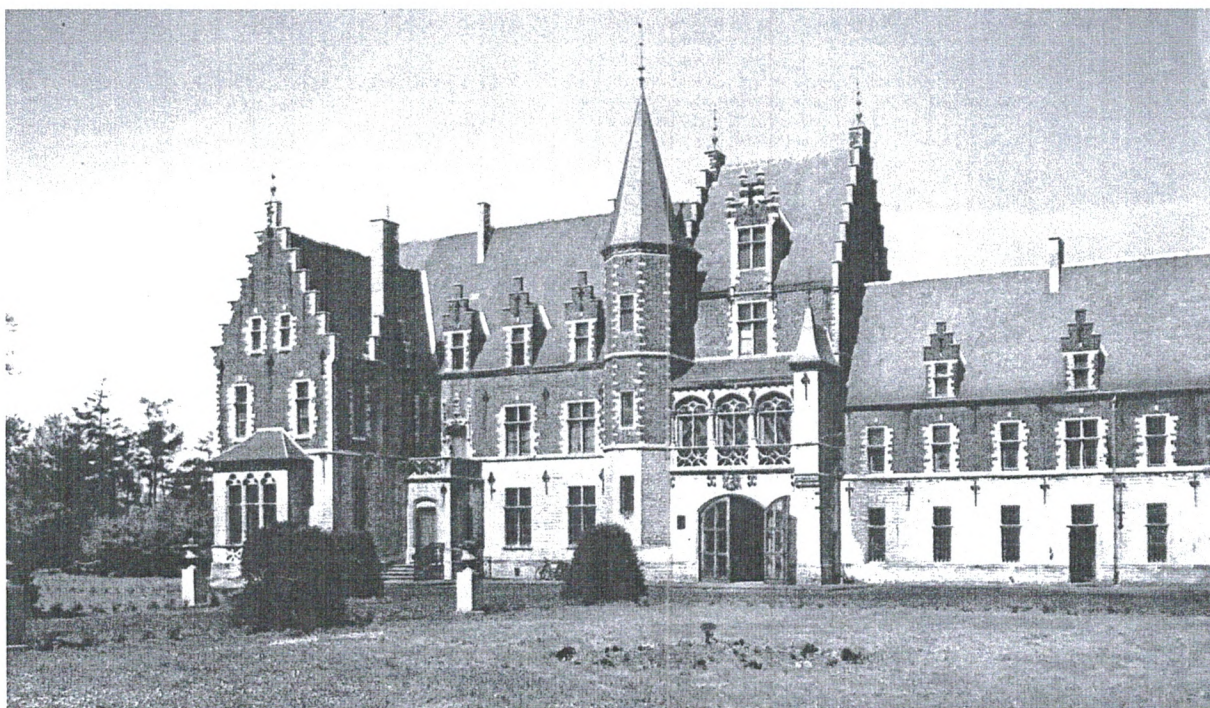
De enige verandering die de Becker-Remy nog liet aanbrengen aan het kasteel was het afsluiten van de gaanderij boven de poort in de achtergevel door het plaatsen van spitsboog vensters met gotische middenposten. De architect was Verhaert en de verbouwing had in ieder geval plaats na 1916 (zie hierboven).

De twee leeuwen op de brug aan de ingangspoort vooraan werden eveneens door de Becker-Remy geplaatst (circa 1913?). Hij liet tevens de bijgebouwen vooraan het kasteel restaureren.

De voorgevel van 't Steen zoals hij er nu uitziet.

De achtergevel van het Steen op vandaag.

N.B. Baron de Becker-Remy liet ook in het centrum van Elewijt, achter de kerk, het kostershuis en de Gildezaal bouwen. Het kostershuis kreeg zo waar een middeleeuws cachet door zijn spitsgevel, de combinatie van baksteen en zandsteen voor de omlijsting van de ramen en de (boogvormige) deur, de indeling van de ramen.

Omwille van dit uitzicht wordt dit gebouw door sommigen als (eeuwen) oud bestempeld maar het bouwjaar is 1923 (P).

In 1928 schonk de Becker-Remy deze eigendom aan de V.Z.W. Sint Augustinus – Parochiale werken van Elewijt.

BESLUIT

Het Steen (of Rubenskasteel) werd sinds de aankoop door Rubens op 12 mei 1635 door de opeenvolgende eigenaars tot 1867 niet gewijzigd (ook niet door Rubens zelf). Degene die een groot gedeelte ervan liet verbouwen is baron Coppens tijdens de jaren 1867 tot 1875 onder de leiding van architect Eugene Carpentier. Het is in die tijd dat het kasteel zijn huidige vorm heeft gekregen, op een kleine ingreep na door de Becker-Remy aan de gaanderij boven de poort aan de achtergevel. Latere eigenaars hebben geen verbouwingen meer gedaan. Het park aan de achterzijde van het kasteel en de grote vijvers dateren eveneens uit de jaren 1870 –

Alle beweringen opgesomd in punt 1 van de Voorafgaande opmerkingen zijn dus ontsproten aan de verbeelding van de auteurs.

Vermelden we nog tot slot dat bij Regentbesluit van 28 oktober 1948 de gevels en daken en de bijgebouwen van het Steen, met uitzondering van de stallen en loodsen uit de eerste helft van de 19e eeuw, beschermd werden om reden van hun artistieke, oudheid- en geschiedkundige waarde (2).

Bibliografie

1. Wauters Alphonse. *Histoire des environs de Bruxelles*. Tome deuxième. Edition Van der Auwera 1855. Bruxelles
2. Jos Lauwers *Zeven eeuwen heerlijkheid Perk-Elwijt. Het mooie land van Rubens en Teniers*. Drukkerij Verraes. Heule 1997
3. Arthur Cosyns; *Le beau pays de Rubens et de Teniers*. Imprimerie F. Van Buggenhout; Bruxelles 1923.
4. O. Petitjean. *Le chateau du Steen à Elewijt*. Bulletin officiel du Touring Club de Belgique. 37e année. 1 décembre 1931.
5. Website Beeldbank Inventaris van het Bouwkundig Erfgoed – Het Steen of Rubenskasteel.
6. G. Renson. *Eigen Schoon en de Brabander*. Jg. LXXVIII nrs 4-5-6 april-mei-juni 1995.
7. P. Parochiearchief Sint Hubertus Elewijt.
8. Bert Kennis. *Bouwkundige omschrijving "Hof ten Steene"*. *Het domein Rubenskasteel*. Heemkring De Semse v.z.w. Open Monumentendag 14 september 2003.
9. W. Van Overstraeten en J. Verbesselt. *Het Steen – Rubenskasteel - De Vrienden van het Rubenskasteel v.z.w.* 1977

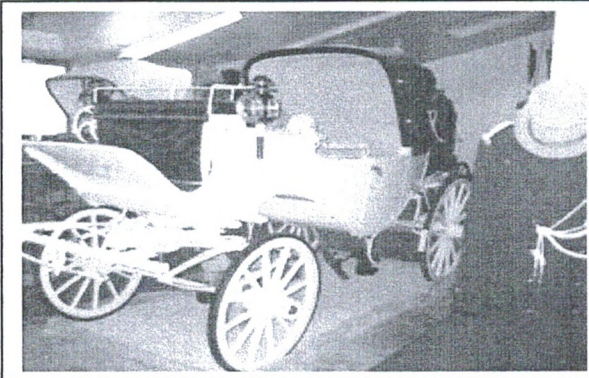

Bezoek aan het Maasland in Belgisch Limburg zondag 14 maart 2010

Dr. Henri Vannoppen

Met 46 personen bezochten we het Maasland en vooral dan het Oeterdal in Belgisch Limburg. De eerste halte was Bree. Deze gemeente kreeg in de 13de eeuw het Luikse stadsrecht. In de 14de eeuw werd deze nederzetting een versterkt en omweld Loons stadje.

We werden er ontvangen met koffie en vlaai in het Rijtuigmuseum van André

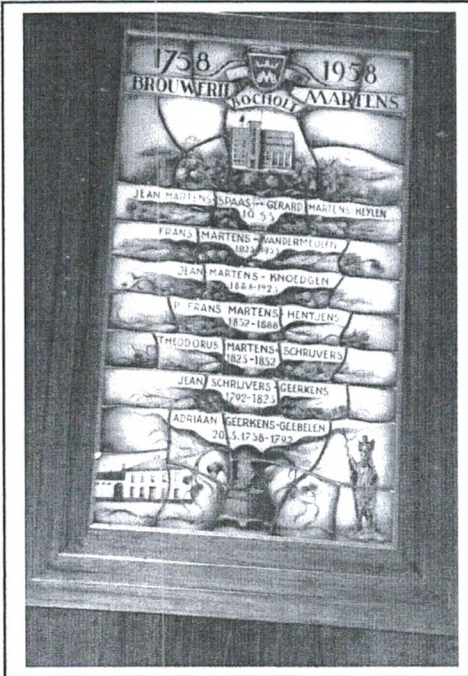

Jonckers en zijn echtgenote Mieke Popleu, de dochter van Jules Popleu, jarenlang de agent van de verzekeringen van de Boerenbond te Kortenberg. André Jonckers was halftime leraar aan de gemeentelijke basisschool te Bree en restaureerde daarnaast rijtuigen. Het museum omvat 17 rijtuigen o.a. een shooting break voor de jacht, een calèche of een barouche, een Victoria, die zeer licht

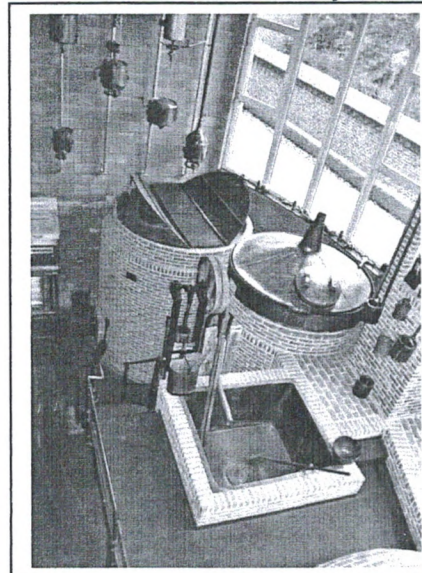
was en die in de stad gebruikt werd, een dokterswagen, een bokkenwagen getrokken door twee geitenbokken, een cabriolet, een phaeton, een ponywagen, een Franse wagonette, een Friese sjees en een brandweerkar. Een koets was er voor de rijke mensen. De rijtuigstoof met houtskool zorgde voor de verwarming en werd onder de hoepelrok van de dames geplaatst. Zelfs de firma D'Ieteren-denkt aan N.V. D'Ieteren te Erps-Kwerps- is begonnen als een koetsenmakerij. Bij de shooting break was een hok voor de jachthond voorzien en een bar voor de heren, die in de koets "dos à dos" zaten. De bazuin diende om het einde van de jacht aan te kondigen. De landauer was de koets voor ceremonies. Bij het blussen werden lederen emmers gebruikt. Deze kon men gemakkelijk van voor naar achter gooien zonder accidenten. Voor de veiligheid heeft men de koetsen aangepast met schijfremmen, die vroeger niet bestonden.

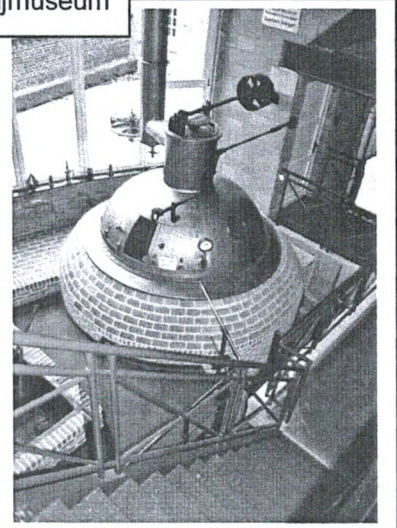
De volgende halte was het Bocholter Brouwerijmuseum te Bocholt. Drie gidsen leidden ons rond in het grootste brouwerijmuseum van Europa of industriële geschiedenis van 1758 tot nu. In 1758 begon hier de brouwerij Martens. Deze is nu gevestigd langs de andere zijde van de

straat. Er zijn nu ook al twee nieuwe vestigingen voorzien: een nieuwbouw in Bocholt zelf en een brouwerij in China. Het brouwerijmuseum is opgedeeld in vier delen: de mouterij, de brouwzaal, de bottelarij en het transport. We leerden hoe men van gerst mout maakt.

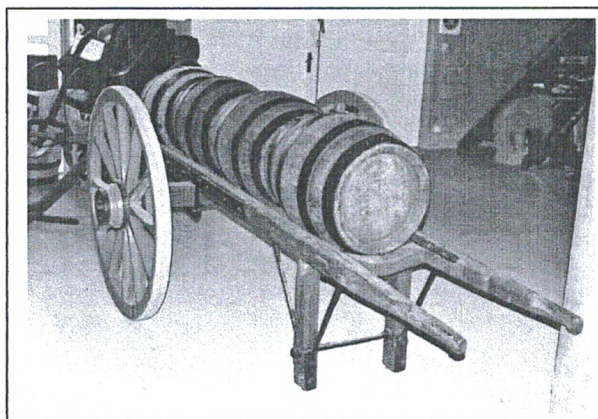
Enkele beelden uit het brouwerijmuseum

De gerst wordt gereinigd met de wanmolen en de trommel of trieur met ziften. De gerst wordt dan 3 dagen geweekt in water. In de ast of de mouteest wordt het goedje dan 24 uur verwarmd op 40 à 45° en vervolgens 24 uur op 80 à 90°. Dan is het mout klaar. Het 2de deel gebeurt in de brouwzaal. Het beslag komt in de beslagkuip terecht. Het wort wordt dus gekookt terwijl men roert met de grote roerstokken. Met de stutmand wordt de draf naar buiten gedragen. Daarna wordt alles afgekoeld tot 15°. Hier wordt gist toegevoegd, gist dat men 10 keer kan gebruiken in het brouwproces. De 3de afdeling is de bottelarij. De vulling roept een aantal machines

op: de flessenvuller, de kroonstopper (een kroonkurk moet 21 kartels hebben), de etiketteermachine en de flesseninpakker. In de zaal van "het vervoer" bemerkten we vooral de tonnenwagen op, hij was geladen met 3 rijen tonnen en nog een rij

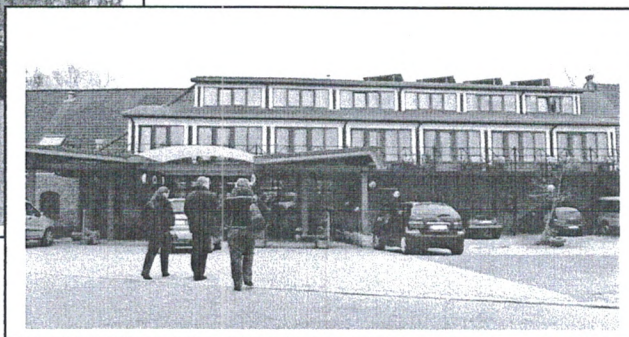
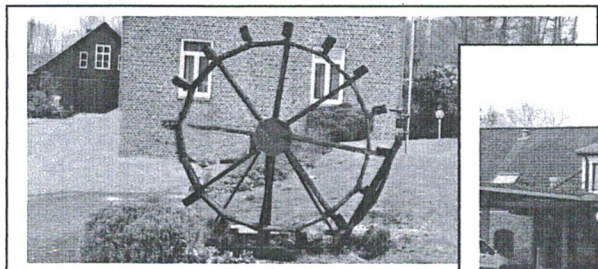
onderaan.

Belangrijk in een brouwerij was ook het ijsmaken, hiervoor was er een speciale machine en deze heeft nog lang gediend voor de chirofeesten en andere in het dorp.

De brouwerij Martens is vooral bekend om zijn Seizoensbier. Een consummatie was hier dan ook op zijn plaats.

De Watermolen van Reppel of de Cuppensmolen (Monshofstraat, 9, 3950 Reppel), een molencomplex dat teruggaat tot 856 (waarschijnlijk de oudste watermolen van ons land -en dat bestond uit een graan, een olieslag- en een schorsmolen) - (voor de leerlooierijen).

Het "*Molenaarsbuffet*" omvatte: -voorgerecht: meloen met ham, -hoofdgerecht in buffetvorm: kalkoenschnitzel in champignonroomsaus, Oosterse kip, stoofpotje, vispannetjes, uitgebreid garnituur van groenten en sauzen, frietjes, kroketjes, - dessert: variatie van bavarois en van fruit.

Na de middag namen we een streekgids op in de bus en onder haar begeleiding reden we door het Maasland.

Het straatdorp Heppeneert is bekend om zijn Sint-Gertrudiskerk. Het is een regionaal bedevaartsoord sinds 1883, waar O.-L.-Vrouw van Rust vereert wordt. Er spoelde een O.-L.-Vrouwbeeldje van 48 cm –anno 1500 aan langs de Maas in Elen, een deelgemeente van Dilsen-Stokkem. Het werd oorspronkelijk bewaard in de kapel van Onze -Lieve -Vrouw van de Rust, waar alleen de sacristie van bewaard bleef. Met de Franse Revolutie nam de pastoor van Heppeneert het beeldje mee en bracht het in veiligheid bij een landbouwer, die het verstopte in de hakselbak. Het bleef voorgoed in Heppeneert. Het centrum met het Mariapark en het Pelgrimshuis groeide uit tot een bedevaartsoord.

Elen is bekend om zijn dorpskerk toegewijd aan Sint-Pieter en om zijn Maaslandse boerderijen met in de ene vleugel het huis of de woning en de stal en in een andere vleugel daar in een L vorm, de schuur op. Het kasteel van Elen, het goed Sipernau is

18de eeuws en heeft een neogotische kapel, waar de H.-Rita vereerd wordt als heilige tegen hopeloze gevallen.

Vervolgens reden we naar de Klaaskensmolen in Neeroeteren, een deelgemeente van Maaseik. Neeroeteren was vanaf de 10de eeuw een deel van het domein van de rijksabdij en het vorstendom Thorn. De Oeterbeek of Bosbeek ontspringt in Waterschei en mondt uit in de Maas. De beek heeft een sterk verval: 300 l water per seconde. Op deze beek lagen heel wat watermolens. De pegel of het merkteken en de Napoleontische wetgeving moesten de vrede tussen de molenaars bewaren.

Napoleon I bepaalde dat de molenaars het water tijdens de week gebruikten en de landbouwers tijdens het

weekend. De Klaaskensmolen was een olieslagmolen in 1545. In 1914 onder de Duitse bezetting werd het een zagerij. Verschillende factoren speelden daarbij een rol: er waren bossen in de omgeving, dus hout, het vervoer was mogelijk via de spoorlijn (het station van Elen) of via het kanaal (de Zuid-Willemsvaart). De Klaaskensmolen is de enige houtzaagmolen op waterkracht in onze gewesten. Een pareltje van industriële archeologie! De molenaar geeft uitleg en zorgt voor een houtzaag demonstratie. Een plank zagen van een boom van 6 à 7 m duurt 1 uur. Tevoren werden planken gezaagd met een berdzaag of een kraanzaag in een put of op stellingen. Een plank zagen was in dat geval dikwijls het werk van één dag.

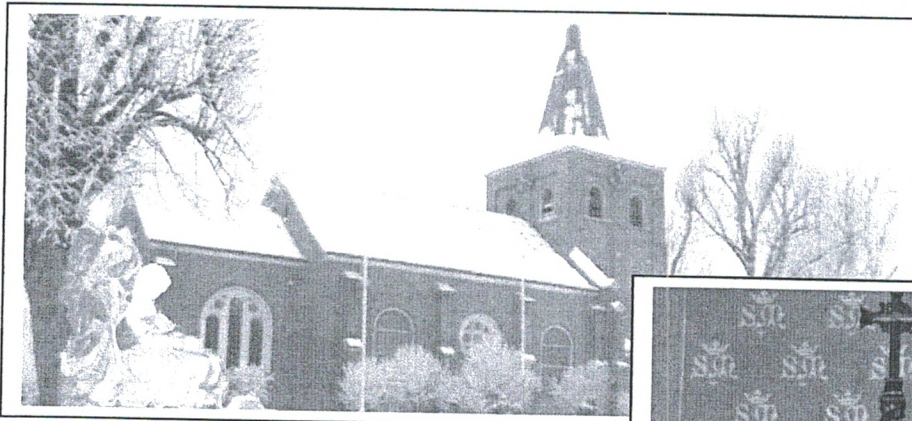
De Volmolen moest stoffen verviltten door het kloppen met hamertjes. Hiervoor gebruikte men ook urine, dat ammoniak bevatte. Neeroeteren is ook bekend om zijn kampgebieden voor jeugdverenigingen.

Opoeteren was een domein van de graaf van Loon. De Sint-Denijskerk is een voorbeeld van Maasgotiek. De Dorpermolen op de Bosbeek gaat terug tot de

middeleeuwen. Het is ook de streek van de bosbessen. Het kasteel De Schans was het jachtpaviljoen van de prins-bisschop van Luik. Jagersborg of "*Répos des Chasseurs*" is hier ook in de omgeving. De Wurfeldermolen op het gehucht Wurfeld onder Maaseik was een schorsmolen, waar eikenschors vermalen werd voor de lederindustrie.

Tenslotte bezochten we de Sint-Gertrudiskerk van Heppeneert onder Maaseik, gebouwd in 1883. Enkele beelden in de kerk: O.-L.-Vrouw van Rust - Maria rust er tegen Sint-Jan de Evangelist - Sint-Gertrudis met de muizen, de patrones tegen de muizenplaag.

Terug naar Midden-Brabant. Deze busuitstap werd georganiseerd door het Erfgoedhuis Kortenberg, Heemkunde Vlaams-Brabant en heemkring "*de Semse*".

Het broederschap van Sint-Hubertus in Mechelen Gesticht door Jean Michel Locquet

Roger Van Kerckhoven

Naar het voorbeeld van de broederschappen in steden als Antwerpen en Gent wensten een aantal edelen om ook in Mechelen een broederschap van Sint-Hubertus op te richten. Het kreeg de naam **la noble confrérie de Saint-Hubert** (1702-1781).

De leden van een broederschap mochten een kleinood op de borst spelden om hun lidmaatschap te bewijzen. Meestal was dat een gouden medaille waarin de beeltenis van Sint-Hubertus en een jachthoorn prijkte, uitgevoerd in email. Om dit kleinood te bekomen, moest de toelating verkregen worden van de abt van het klooster in Saint-Hubert. Ondanks hun nobele afkomst was het niet zo eenvoudig om die toelating te verkrijgen. Bij de stichting in 1702 was burggraaf J.M. Locquet (Hombeek) meer bezig met het oprichten van een vriendenkring dan met de vereiste gewoonten. De abt kreeg geen aanvraag om het patent voor de medaille noch de akte van de oprichting. Het broederschap was eigenlijk illegaal. Het was al 1730 eer de statuten ervan in Saint-Hubert toekwamen. Het broederschap moest geleid worden door een adellijke president; een kapelaan en een secretaris waren eveneens vereist. Een register met de namen van de leden moest jaarlijks overgemaakt worden aan het aartsbroederschap. Tegelijkertijd dienden de offergaven worden overgemaakt. Daarmee steunden zij de arme pelgrims in Saint-Hubert. Bij de erkenning zond de abt een relikwie, een fragment van de sandalen of een stukje van de stoel van de heilige. De relikwie werd in een schrijn geplaatst waarop de heilige werd afgebeeld. Zij moest bewaard worden in een kapel of een kerk. Samen met de relikwie ontving het broederschap een "*sleutel van Sint-Hubertus*". Aan een houten steel zat een brandijzer waarvan het uiteinde de vorm had van een jachthoorn. De sleutel was door de heilige stoel aangeraakt zodat hij een gewijde kracht had.

Op 21 maart 1731 werd de relikwie door de aartsbisschop van Mechelen erkend. Zij lag in een zilveren etui, versierd met een kristallen deksel. De relikwie was afkomstig uit Leefdaal. Zij werd geschonken door graaf van Bergeyck, heer van Leefdaal. Hij oefende de functie uit van opperwachtmeester in het Mechels broederschap.

Het broederschap van Mechelen kon niet vergeleken worden met het broederschap van de parochie Elewijt dat veel meer leden telde en gans andere objectieven had. Het aantal leden werd vastgelegd op 16 al mocht het vermeerderd worden tot 18 indien alle leden daarmee akkoord gingen. In dit aantal waren de president, de opperwachtmeester en twee directeurs inbegrepen. Bij het gezelschap hoorden ook de kapelaan, de schatbewaarder

en de secretaris. De relikwie werd bewaard in het klooster van de paters Kapucijnen van Mechelen. Er werd overeengekomen om op 3 november, de feestdag van Sint-Hubertus, samen te komen. Op die dag werd een plechtige mis opgedragen waarop, op straffe van de boete van 1 écu, alle leden dienden aanwezig te zijn. 's Avonds bood men een "eenvoudig" avondmaal aan. Een week daarop kwamen zij opnieuw samen om na de mis samen op jacht te gaan. Na de jacht vond het diner plaats waarop het wild werd geserveerd.

De dag daarna was er een dienst ter nagedachtenis van de afgestorven leden. Op kerstdag en met Lichtmis waren ook samenkomsten voorzien. Op alle vieringen waren de leden verplicht de medaille op te spelden. Het was de gewoonte om bij het afsterven van een lid gedurende 40 dagen de medaille te dragen. Ten teken van rouw was zij voorzien van een zwarte band. Om zich nog meer van de "ordinaire" broederschappen te onderscheiden vroegen zij de toelating om hun naam te mogen veranderen in "**confrérie du Grand Maître de l'illustre ordre de Saint-Hubert**". De graaf van Eynatten, een toegewijd lid, belastte zich met de aanvraag. Zijn inspanningen, noch deze van de graaf van Coloma bereikten het verhoopte resultaat. Zij namen het filosofisch op "*faute de grives on mange des merles* (bij gebrek aan brood eten we de korstjes). Voorlopig moesten zij zich tevreden stellen met een eenvoudig kruisje zoals de leden van het broederschap van Elewijt droegen. Op 10 november 1734 kreeg de graaf van Upigny de opdracht om de matrijs te laten maken om de gouden medailles te slaan. Het waren er slechts 14 waarvan geen enkele, voor zover wij weten, bewaard bleef.

Het broederschap van Sint-Hubertus bleek zich vooral toe te spitsen op de feestelijkheden. De stichter had zich omringd met een uitgelezen gezelschap dat de diners niet schuwde en dat zal ook zo geweest zijn bij de aanwerving van nieuwe leden. Ieder lid werd gerekruteerd uit de oude adel, edellieden met lijnenlange titels.

Jean Michel Locquet, ridder burghrave van Hombeke in Brabant, heer van Impele (Epeghem), van de broeke e.a., veldoverste van een regiment Walen te voet, schouteth der stadt ende provincie van Mechelen, commandant opperhoofd ende beschermer der vrywillige vergaedinghe van den heylighen Huybrecht binnen de stadt den 9 november 1704... prijkte op elk briefhoofd.

Zijn levenswandel is typerend voor de andere leden. Een van de belangrijkste taken was het samenstellen van de "eenvoudige" diners die het gezelschap verorberde op de samenkomsten. Het uitdrukkelijk verbod: "*qu'il est défendu de donner du vin de Bourgogne, champagne, ni aucun vin de liqueur, mais du bon vin blanc*" gold uitsluitend voor de gewone bijeenkomsten en niet voor het banket op 3 november.

Menu

Une pièce de boeuf tremblant (sic... Zo groot en vet dat het bibbert bij de minste beweging)
Un potage (potagie-groenten) selon la saison – feves (bonen)
La soupe avec un morceau de mouton (schaap) ou une volaille (gevogelte)
Un potage (potagie – groenten) selon la saison- petits pois (erwten)
Un plat appelé (dojune) de Malines, 4 pieds (poten), 2 oreilles (oren)
Un jambon (ham)
Deux couples de poulets rotis (gebraden kippen)
Un alloijaux (ailloli-knokloof) rotis
Un plat de fricandeaux (fricandea-vleesbal)
Un pâté de veau (kalf)
Dessert - fraises, une tourte de fruit, biscuits, amandes a croquer

In 1739 sloot burgraaf Locquet een weddenschap af: hij zou op het volgende feest van Sint-Hubertus getrouwd zijn. Indien hij daarin niet lukte zou hij een som van vijftien pistolen (gouden muntmaat) bij het offergeld van het broederschap voegen. Al zijn drukke bezigheden en vooral de liefde voor de jacht weerhielden hem een passende partner te vinden. Hij hield zijn belofte niet ondanks het aandringen van de andere leden. Vijf jaren later hernieuwde hij zijn belofte en voegde eraan toe: de weg tussen de Zennebrug en de Berg zou eindelijk hersteld worden. De burgraaf bedoelde daarmee de straat in Hombeek van de brug naar de kerk. In 1745 was de straat hersteld maar een vrouw had hij nog steeds niet gevonden. Deze keer hield hij zich aan de afspraak en betaalde de overeengekomen vijftien pistolen. Van het jaarlijks banket vinden we geen sporen in de annalen, een wijselijke beslissing! De vrolijke burgraaf hield van feesten maar liet het optekenen ervan aan het gewone volk.

**Die boeren verblyen hun in sulken feesten
Te dansen, springhen en droncken drinken als beesten
Sy moeten die kermessen onderhouwen al souden
Sy vasten en sterven van kauwen**

(gravure van René Van Bastelaer, De Kermis van Hoboken).

Daar zij de paters Kapucijnen niet konden uitnodigen, werden zij bedacht met wat witte wijn.

De uitbundige feesten overschaduwden de taken van het broederschap. Terwijl in andere steden geijverd werd om de vereniging uitstraling te geven, bleven de Mechelse feestvierders ten achter. Het enige kunstwerk dat zij ons nagelaten hebben, is "*het gouden boek*". Daarin vinden we enkele prachtige schilderijtjes uit de jaren 1730.

Rond 1760 had het gezelschap alle glans verloren. De jaarlijkse gift van twee pistolen aan de paters werd ingehouden en van de witte wijn was al geen

sprake meer. De laatste activiteit vond plaats op 11 november 1781. Op die dag werd bij de paters een mis opgedragen voor de zielenrust van François Alexandre Dellafaille, een medelid. De pastoor van Hanswijk schonk in 1847 het gouden boek aan de stad Mechelen.

Bronnen: Saint Hubert Patron des chasseurs
L. Huygebaert 1927
Bulletin du cercle archéologique de Malines, volume XVI jaarg. 1906

Het broederschap Sint-Hubertus te Elewijt.

Roger Van Kerckhoven.

Het broederschap van Sint-Hubertus in Elewijt kende een heel andere evolutie dan de vermaarde broedersschappen in grote steden. Het was gegroeid uit de zorg om de viering van de patroonheilige van de parochie beter te kunnen organiseren. Al in 1218 was er een regeling van de tienden van Elewijt tussen de heer van Acromont en zonen en het kapittel van Anderlecht. Hoewel daarin geen verdere inlichtingen worden beschreven, zou dit kunnen wijzen op het ontstaan van de parochie. In dit geval moeten we de regeling begrijpen als een fusie van meerdere delen van Elewijt tot een parochie. De Sint-Hubertuskerk werd gebouwd aan de straat, toen zeker niet het centrum van Elewijt. De massieve toren werd opgetrokken in romaanse stijl, het schip van de kerk lag aan de straatkant. De keuze van Sint – Hubertus werd opgedrongen door het prinsbisdom Luik dat toen in Mechelen de plak probeerde te zwaaien. Sint-Hubertus werd toen aanzien als de opvolger van bisschop Lambertus en werd helemaal niet vereerd als patroon van de jagers.

De vieringen van Sint-Hubertus namen een aanvang in de tweede helft van de 15de eeuw. Geraard van Kleef was de initiatiefnemer na een zege op het huis van Egmont op 3 november 1444. In die periode had er een verschuiving plaats van de heilige Eustachius naar de heilige Hubertus. In de tweede eeuw bekeerde Placidus, een officier, zich na een visioen. Hij had een hert gezien met een kruis tussen het gewei. Na zijn bekering veranderde hij zijn naam in Eustachius. Alle afbeeldingen van voor 1444 van het hert, zijn gewijd aan de heilige Eustachius. Een van de belangrijkste afbeeldingen in deze van de kunstschilder Pisanello die in 1430 het jachtafereel met het hert schilderde. Ook het bekende schilderij van Albert Dürer uit 1506 stelt niet Hubertus maar Eustachius voor.

Deze rechtzetting geeft ons de zekerheid dat Sint-Hubertus als patroon van de jagers slechts vanaf 1450 aan de orde kwam. Wanneer de vieringen in Elewijt ingang vonden, kunnen we niet precies bepalen. De opkomst van de parochiepatroon, in de loop van de tweede helft van de 15de eeuw, ging in Elewijt niet onopgemerkt voorbij. De luister waarmee de vieringen plaatsvonden werden niet door de gewone parochianen in het leven geroepen. De jacht was een privilege van de adel, langs de belangrijke jachtpartijen kwam Sint-Hubertus in een nieuw voetlicht te staan. Langs deze weg kwam de interesse bij het gewone volk terecht. Wie anders dan de familie de Wilre, alias de Semse, kunnen we als organisatoren bedenken? Een jacht begon met een plechtige mis in de plaatselijke kerk. De jagers, in puik ornaat, vormden een attractie voor het volk van Elewijt. De pastoor zal er dankbaar gebruik van gemaakt hebben. Indien de jacht op 3 november, de feestdag van Sint-Hubertus, gehouden werd, dan was de stap naar een

bedevaart, slechts een pasje. Alle attributen die bij de heilige hoorden, kwamen in de kerk van Elewijt terecht. Een inlichting uit 1574 laat ons weten dat een van de vijf altaren in de kerk van Elewijt voorbehouden was aan Sint-Hubertus. Is dit geen aanwijzing dat de viering tamelijk recent was? De parochiepatroon had anders wel een betere plaats gekregen.

In 1506 kwamen al pelgrims uit Groot-Bijgaarden om hun varkens van razende hondenbeten te genezen. Alle informatie daarover verdween op het einde van de 16de eeuw. Tijdens de godsdienstoorlogen werden de kerken geplunderd en al wat waarde had verdween. In 1599 vermeldde E.H. De Mol, deken te Mechelen de opmerkelijke vieringen van Sint-Huibrecht in Elewijt. Pastoor Van Espen schreef dat er tijdens zijn verblijf "*veel van vallende ziekten en van razernij*" verlost werden.

De geestelijken zaten verveeld met die wonderbaarlijke genezingen. Zij kregen van hun oversten de raad om wel de vieringen te stimuleren maar zich van elke superstitie te onthouden. Daar het brandmerken van dieren en mensen een wezenlijk onderdeel was van de bedevaarten werd die praktijk aan de koster of zijn vrouw overgelaten. Heel de organisatie was in handen van vooraanstaande parochianen die zich verenigd hadden in een broederschap. Zij zagen toe op de tradities en organiseerden de feestelijkheden. Wat de pastoor niet mocht werd door het broederschap opgelost.

Beten van razende honden moesten een bloedende wonde achtergelaten hebben om te kunnen behandeld worden. Wie ervan genezen wenste te worden, moest een novene ter ere van Sint-Hubertus beginnen. De koster zette het brandmerk met "*de sleutel*" van de heilige. Voor mens en dier was er een aparte sleutel. Het ijzer, in de vorm van een jachthoorn, werd op de wonde gedrukt. Hij bezorgde gewijd brood aan de slachtoffers. Het gebed werd gelezen uit een "*Luiks missaal*". Het bidden van 9 Onze Vaders en 9 Weesgegroeten moest gedurende 9 dagen volgehouden worden. Over het Sint-Hubertuswater werd ons weinig nagelaten. Er is sprake van de Sint-Hubertusput waaruit het water opgehaald werd. Het moet een bornput geweest zijn in de omgeving van de kerk.

Toen de contra-reformatie, in het begin van de 17de eeuw, op gang kwam, nam de verering spectaculair toe. Pastoor Petrus Van Schoubroek, samen met het broederschap liet het altaar verfraaien met een schilderij waarop drie belangrijke fasen uit het leven van de patroon waren afgebeeld. Tijdens de laatste jaren van zijn ambtstermijn, hij overleed in 1653, werd een groot feest georganiseerd. Daar de relikwie tijdens de godsdienstoorlogen was verloren gegaan, moest een nieuwe geïnstalleerd worden. Zij werd bezorgd de pater provinciaal van de Kapucijnen te Antwerpen. Om een relikwie te mogen gebruiken, diende de aartsbisschop ze te erkennen. Mgr. Boonen verleende de oorkonde die de echtheid bevestigde. De oorkonde was verlucht met een afbeelding van de patroon, de wapens van de dorpsheer, de Marselaer, de

wapens van Mgr. Boonen en die van het broederschap. Een uitgedoste processie vertrok op het kasteel van de Marselaer naar de kerk van Elewijt. Paus Innocentius X verleende een volle aflaat aan al de gelovigen die op 3 november biecht en communie ontvingen in de parochiekerk. Frederik de Marselaer schonk de Stockbeemden als onderpand voor een stichting. Met de opbrengst werd een kapelaan vergoed voor het lezen van een vroegmis op zon- en feestdagen. Het broederschap betaalde voor een votiefmis die elke woensdag werd opgedragen.

De feestlijkheden van 1650 waren de start van een gouden eeuw voor het broederschap. Vanuit heinde en verre kwamen bedevaarders naar Elewijt, zelfs uit Frankrijk en Holland.

Het bidprentje van het genootschap hing in iedere haardstede van het dorp.

*Sint Huybrecht jager Gods, bidt voor ons dat wy jagen
Maar op de hertejacht, opt wy daer oock eens sagen*

*Op dat gehoornde beest den hertevanger die
Gy springend van uw peerd aanbad op uwe knie*

*Soo raekt ons weytensvol van ziel spys om te samen
Te jagen op uw naem naer 't heylig jacht-veld amen*

Daaronder stond een rijm

**CoMt hUbertUs Vieren t' eLeWYt
Die Van RasernY WILt sYn bevrVrYt**

Toen de Fransen in 1794 ons land binnenvielen werd meteen het parochiale leven bedreigd. De talrijke bemoeienissen kenden hun hoogtepunt met de verplichte "eed van haat". Daar de pastoor weigerde werd de kerk van Elewijt verzegeld. De kerksluiting kwam niet als een verrassing. Er was tijd genoeg geweest om alle waardevolle zaken in veiligheid te brengen. Tussen 1798 en 1800 bleven de kerken dicht. Napoleon wenste geen confrontatie met de geestelijkheid en liet daarom de toestand langzaam normaliseren. Het concordaat met Rome, in 1802, betekende het definitieve einde van "de besloten tijd". Vanaf 1804 werden de bedevaarten naar Sint-Hubertus Elewijt hervat. In dat jaar verkreeg de pastoor de toelating voor een volle aflaat op de eerste zondag van iedere maand. Dit was een eerste voordeel aan de leden van het broederschap. Omdat de uiterlijke tekenen van de godsdienst opnieuw werden toegelaten, besloten de leden om de buitengevel van de kerk te versieren. Twee beelden uit gebakken aarde werden op de gevel aangebracht. Een ervan werd in 1914 door een obus getroffen.

Tot 1900 werden de tradities moeiteloos in ere gehouden. Vanaf de eeuwwisseling verminderde het aantal bedevaarders. Louis Pasteur had

penicilline uitgevonden waarmee infecties konden behandeld worden. Voortaan behandelde de dokter de slachtoffers van hondenbeten zodat de heilige Hubertus overbodig werd. Anderzijds maakte het treinverkeer een reis naar Saint-Hubert mogelijk voor het grote publiek dat een uitstap met een bedevaart combineerde.

De viering van Sint-Hubertus in Elewijt verwaterde tot een meer parochiaal gebeuren. Op tweede Pinksterdag werd het houten beeld van de patroonheilige plechtig "uitgesteld". Tijdens de processie droeg men het mee in een fijnbewerkte relikwiekast voorafgegaan door de vaandeldrager met zijn geborduurde vlag. Die traditie wordt nog steeds in ere gehouden.

Het broederschap, gesticht in 1650, telde eertijds vele leden. Wie lid wenste te worden kon zich laten inschrijven bij de pastoor of de koster. Mits een kleine bijdrage kon het lidmaatschap jaarlijks hernieuwd worden. De namen van de leden werden in een register opgetekend. De leden genoten van meerdere aflaten geschonken door de pausen Innocentius, Clemens X, Pius VII en Pius VIII. Buiten de twee jaarlijkse vieringen, op kermisdag en op 3 november, hadden de leden weinig contacten. De verplichting om de missen in opdracht van het broederschap bij te wonen in de kerk van Elewijt, was voor de parochianen best haalbaar. Het geeft ook aan dat het broederschap gericht was op autochtonen. De vergaderingen, waar ook gehouden, dienden bijgewoond te worden. "Waar ook" duidt erop dat de vergaderingen niet uitsluitend in Elewijt werden gehouden. Vooral bij de stichting was de inbreng van de familie de Marselaer, heren van Perk en Elewijt, zeer groot. Frederik de Marselaer was burgemeester van Brussel bij de oprichting van het broederschap. Dat er vergaderingen op het kasteel van Perk gehouden werden, bv. om de feestelijkheden te organiseren, is meer dan waarschijnlijk. Wij betwijfelen echter dat al de leden daaraan deelnamen. Deze manier van doen geeft ons de indruk dat het broederschap geleid werd door een bestuur en dat alle leden geen gelijke inspraak hadden. Frederik de Marselaer was ridder van het Gulden Vlies, daar door zijn voorspraak de relikwie van Sint-Hubertus werd verkregen, zal hij de voorzitter zijn geweest van het broederschap. Hij bemoeide zich niet met het dagelijks bestuur. De jaarlijkse jacht op zijn domeinen was een hoogtepunt van uiterlijk vertoon. "La chasse noble au pays d'Elewyt" begon met een mis in de kerk van Elewijt. In de vallei van de Barebeek maakten de jagers jacht op waterwild. Meestal was het een valkenjacht. Met een "springstok" sprongen de helpers over de talrijke beken. Jacht op reigers was toen zeer geliefd. Veel spectaculairder was de hazen- en de hertenjacht. Met de jachthoorn werd de meute honden opgezweept om het wild te achtervolgen. 's Avonds op het jachtdiner feestte het gezelschap rijkelijk. De heren van Perk deden geen inspanningen om het broederschap met edelen te verrijken. Zij waardeerden de volkse devotie en hielden bewust de nodige afstand. Daarom bleven de Sint-Hubertusvieringen in Elewijt in het teken van de parochiepatroon en bleef de binding met de patroon van de

jagers eerder beperkt. Ook de bedevaarten moeten we in het kader van de volksdevotie plaatsen. Razernij, vallende ziekte en hete koorts kwamen bijna uitsluitend in de laagste bevolgingsklasse voor. Zeker in de 18de eeuw was de chirurgijn geen onbekende meer. De voorschriften tijdens de noveen wijzen op algemene regels van die tijd; de chirurgijn zou dezelfde raad gegeven hebben. *“Wie door een hond gebeten is moet de wonde gedurende drie dagen zuiveren met water, de wonde met schoon lijnwaad van alle vuiligheid en lucht bewaren. Drinken alleen uit een glas of bijzondere beker, zich onthouden van zware, sterke en verhittende dranken....”* Een bedevaart naar Elewijt was eerder preventief.

Bidden, zingen, boete doen en op bedevaart gaan hoorden bij het leven van de armen. Het waren middelen om te overleven. Van zodra er andere middelen kwamen verdween de volkse devotie en al wat ermee verbonden was.

In 1927 werd het **Sint-Hubertuslied** gemaakt. Het was een tekst van iemand uit Elewijt (onderwijzer?). De melodie was ontleend aan *“U groeten wij”* cf. 70 Geestelijke Liederen. Minderbroeders blz. 68 nr. 54

Sint Huibrecht, machtige Schutspatroom
Van Elewijt, reeds eeuwen lang:
Vandaag, rond uwen zegetroom
Weerklinkt ons feestgezag.
Wij bieden u ons danklied aan,
En sturen u ons bede:
Leer ons op uwe stappen gaan
Den hemelweg betreden!

Sint Huibrecht, sta ons bij!
Hoed ons van razernij:
Bewaar ons allemaal,
Van ziel en lichaamskwaal.

Uw jeugd versmeet g'aan feest en jacht,
Tot God u ving in zijn gena.
U in Lambertus' leerschool bracht
En op zijn stoel weldra.

Uw Godsliefd' nam een hooge vlucht
Bij bidden en bij boeten:
De duivel voor uw macht beducht
Moest wijken voor uw voeten.

d'Ardennen, Brabant, 't Kempenland
Hebt gij bekeerd tot Christus' Kerk
Bezeegend als een Godsgezant,
Met wondren, woord en werk.
Gij hebt geleerd en voorgedaan,
Gedoopt en onderwezen,
En waar gij zijt voorbijgegaan
Zijn kerken opgerezen.

Voor eeuwig met een gloriekroon
Omstraald, verheerlijkt in uw graf,
Zijt gij nu onze Schutzpatroon
Die steeds bescherming gaf.
Met een onfeilbare macht bedeed,
Op dolheid, zenuwkwalen,
Hebt g'immer mensch en dier geheeld,
Genezing neer doen dalen.

Bronnen: Levensschets van den H. Hubertus. Zijne verering te Elewijt. 1927 A. Waumans
La confrérie de Saint Hubert à Elewyt. 1940 L. Huyghebaert
Saint Hubert patron des Chasseurs. 1927 L. Huyghebaert

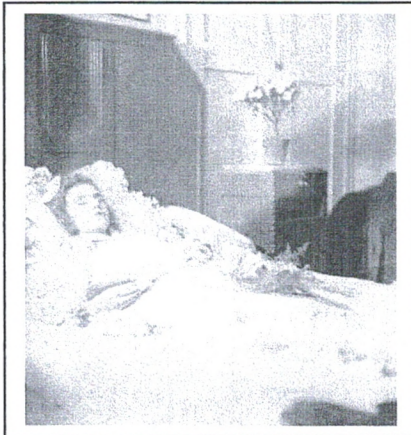
Nacht van de Geschiedenis – 23 maart 2010

De dood is niet voor iedereen gelijk!

Colette Vanderbeken

Dr. Henri Vannoppen sprak over *“Iedereen is gelijk voor de dood! De dood is niet voor iedereen gelijk”*. Traditie en moderniteit.

Overleed een zieke dan werd overdag een koperen kruis op een houten stok aan de deur gezet en sloot men de *“blaffeturen”* of rolluiken. Het bekend maken van een sterfgeval was een burenplicht, een man of vrouw ging van deur tot deur het overlijden melden. Ze nodigden eveneens uit tot het bijwonen van de rozenkrans. Bij de adel was het de jachtwachter die deze opdracht vervulde.

Het afleggen was vroeger ook een burenplicht. Later werd de taak overgenomen door een vrouw die meerdere mensen ging afleggen en toilet maken. Tot het lijk stijf was, werd onder de kin een kerkboek gestoken of een handdoek om het hoofd gebonden om het opvallen van de mond tegen te gaan. Toen werd nog thuis opgebaard. Nu is het overgenomen door de begrafenisondernemer en de opbaring gebeurt in een funerarium.

Het lichtere of kisten gebeurde meestal bij valavond, de dag voor de begrafenis. De kist werd gemaakt op maat, wat volgens Dr. Vannoppen helemaal niet het geval was, de planken stonden steeds op voorhand klaar. Nu spreekt men zelfs van kartonnen doodskisten om de prijs te drukken (crematie). Voor goeude burgers, die in een grafkelder begraven werden, was een zinken kist verplicht, deze werd door de loodgieter vervaardigd en dicht gesoldeerd.

Vanaf de dag van het overlijden werd er bij valavond de klok geluid tot de dag van de begrafenis. Dit duurde ongeveer een kwartier en bestond uit drie keer vijftien *“klepsels”*. Hetzelfde gebeurde een half uur voor de uitvaartmis.

Het doodsbbericht geldt als oproep tot de lijkdienst met een rouwmis of een burgerlijke zinking. Bij heel veel sterfgevallen nu gebeurt de bekendmaking via de kranten.

Het na de kerk brengen was vroeger eveneens een burenplicht. Meestal waren er in elk dorp vaste dragers. De kist werd op de schouders gedragen.

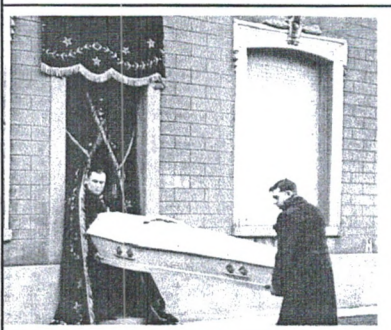
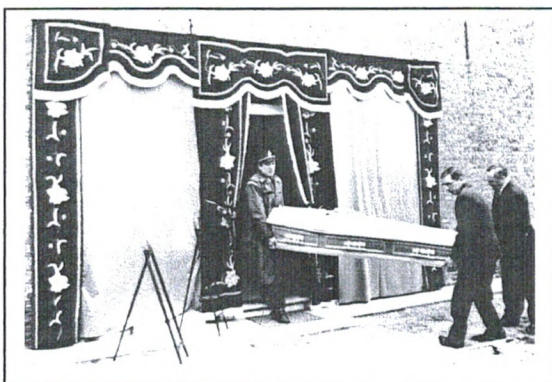
De rouwstoet werd gevormd: misdienaars met kruis, de priester(s), de overledene en de volgers. Eerst de mannelijke familieleden gevolgd door de vrouwelijke en daarachter de andere familieleden, burens, vrienden, en kennissen.

Achteraf gebeurde het naar de kerk brengen met de lijkkoets (corbillard), getrokken door paarden die werden bekleed met een zwart rouwkleed. Nadien met een gemotoriseerd voertuig.

De priester ging tot aan het sterfhuys of tot aan de vooraf afgesproken straat, gewoonlijk tot op een kruispunt.

Bepaalde gebruiken, die bij rijkere families al gangbaar waren, werden ook in de andere bevolkingslagen gemeengoed. Naaste familie stond rond de kist om het rouwbeklag in ontvangst te nemen.

Rouwkapellen die men kon huren, werden aan de voorgevel aangebracht.

Omdat er steeds meer mensen elders sterven, wordt het lijk in de kerk of in het crematorium begroet.

De begrafenis volgens "*Le guide de convenances*", het etiquetteboek van het rijk volk, is verschillend van de begrafenis van een armenlijk: uur van de mis, plaats van de kist in de kerk, rouw, enz...

Voor de begrafenis in de kerk werd het lijk tot aan de communiebank gebracht (koordienst). Er werd een zwart kleed met kruis er boven op. Aan de zijkanten randen kaarsen op hoge houders, 6 of 12, varieert naargelang de dienst.

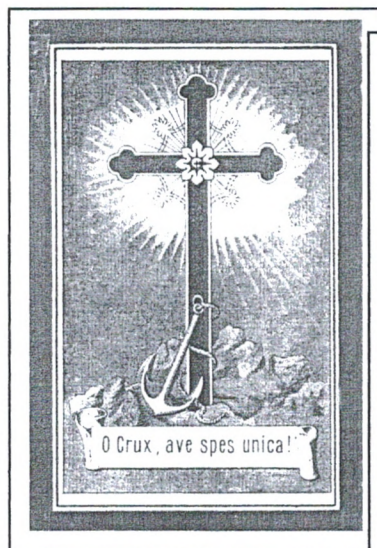
Nadien werd de kist onder de bare geschoven, een houten katafalk die bedekt was met een zwart baarkleed

Bij de hoogste dienst werden zwarte doeken, versierd met zilveren kruisen, op het hoogkoor gehangen.

Aan het hoogkoor stond de priester "*ten offeren*" in een vaste volgorde, eerst de naaste familie, dan de mannen, daarna de vrouwen, de aanwezigen kusten de pateen, legde offergeld op een schaal en ontvingen een doodsbeeldeke.

Na de mis, werd onder klokkengelui de tocht naar het kerkhof aangevat.

Doodsbeeldekens als herdenking aan de afgestorvenen, bestaan in Vlaanderen al meer dan twee eeuwen. Ze zijn de logische evolutie uit de devotieprentjes

die, zo goed als zeker, al in de 2de helft van de 14de eeuw in zwang waren. De prentjes waren aanvankelijk zeer eenvoudig wat tekst betrof, alleen de naam van de overledene werd vermeld.

Op het uitvaartmaal waren de familieleden, vrienden gevraagd. De maaltijd was brood, pistolets met hesp en kaas, koffiekoeken en kramiek, het ging door ofwel thuis, in een herberg of parochiezaal.

Het dragen van de rouw. Op de begrafenisdag droegen zowel mannen als vrouw zwart, (de mannen gewoonlijk hun trouwkostuum en een bolhoed). Vrouwen droegen daarbij een zwarte voile (voor het gezicht). De mannen droegen ook een reepje zwart laken of floer op de linker revers van hun jas of een zwart ruitvormig lapje op de mouw.

Binnen de periode van 3 tot 6 weken mocht de radio niet worden aangezet.

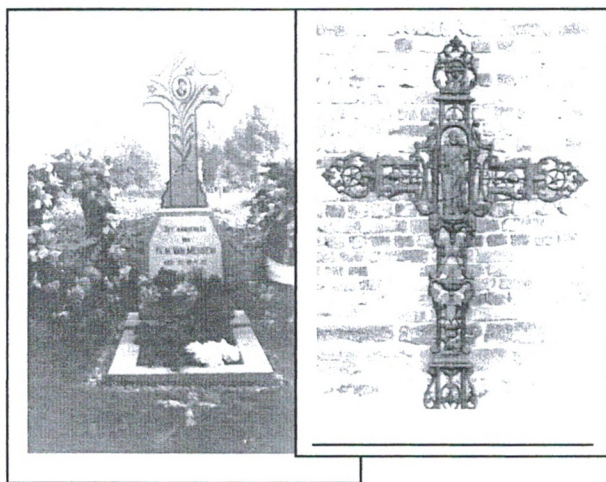
Het kerkhof lag meestal rond de kerk, achteraf werd het ontruimd en naar een andere plaats overgebracht. Het graf had een rechthoekige vorm en werd aangeduid door een verhoogde berm die bovenaan was afgeplat. Er werd onmiddellijk een houten kruisje opgezet in afwachting van de definitieve bedekking met een zerk. Begraven voor 5 jaar of voor eeuwig.

Een keuze: de hel met het vuur, het vagevuur, de hemel met rijstap en hoe men alles kan afkopen (aflaten, H. -Barbara, Broederschap van de Gelovige Zielen)

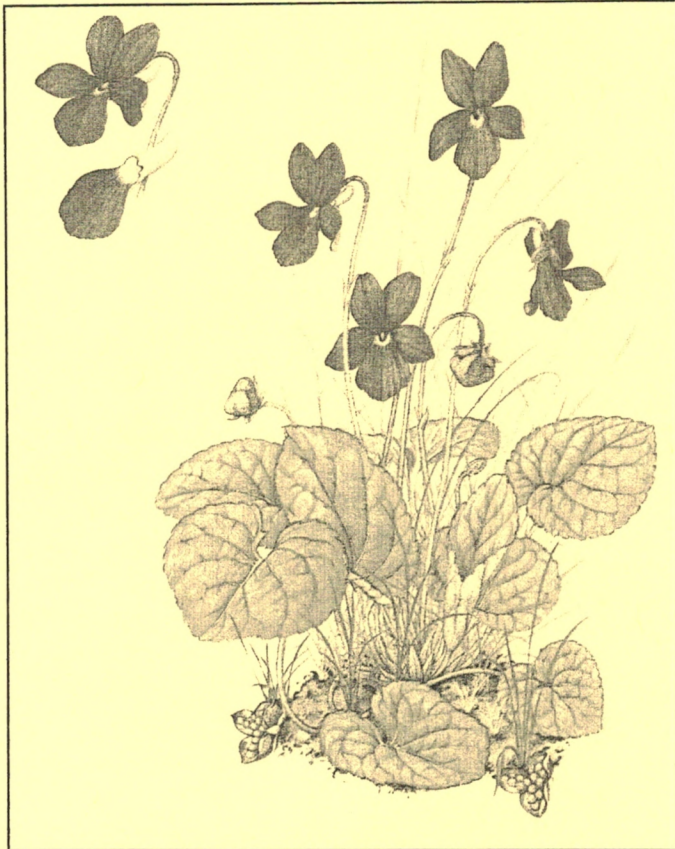
Vroeger werd na de uitvaart broodbedeling gedaan.

De kindersterfte was zo groot dat de vaders hun kinderen zelf gingen begraven op het kerkhof. Waar gaat dat dood kindje naartoe: de hemel, het vagevuur, het voorgeborchte (recent afgeschaft), spoken als dwaallicht?

Is het testament het laatste bericht?

En is het doden herdenken en zorg voor de graven alleen maar met Allerheiligen en Allerzielen met een pot grote of kleine chrysanten?

Maarts Viooltje

De krachtige geur van het Maarts Viooltje is al duizenden jaren het parfum van de liefde.

Als bloem van Aphrodite, de godin van de liefde, bracht het de Grieken zo in verrukking, dat ze het tot symbool van Athene maakten.

De uit de bloemen gewonnen etherische olie wordt ook nu nog voor de productie van parfums, toiletartikelen en aromatische stoffen gebruikt.

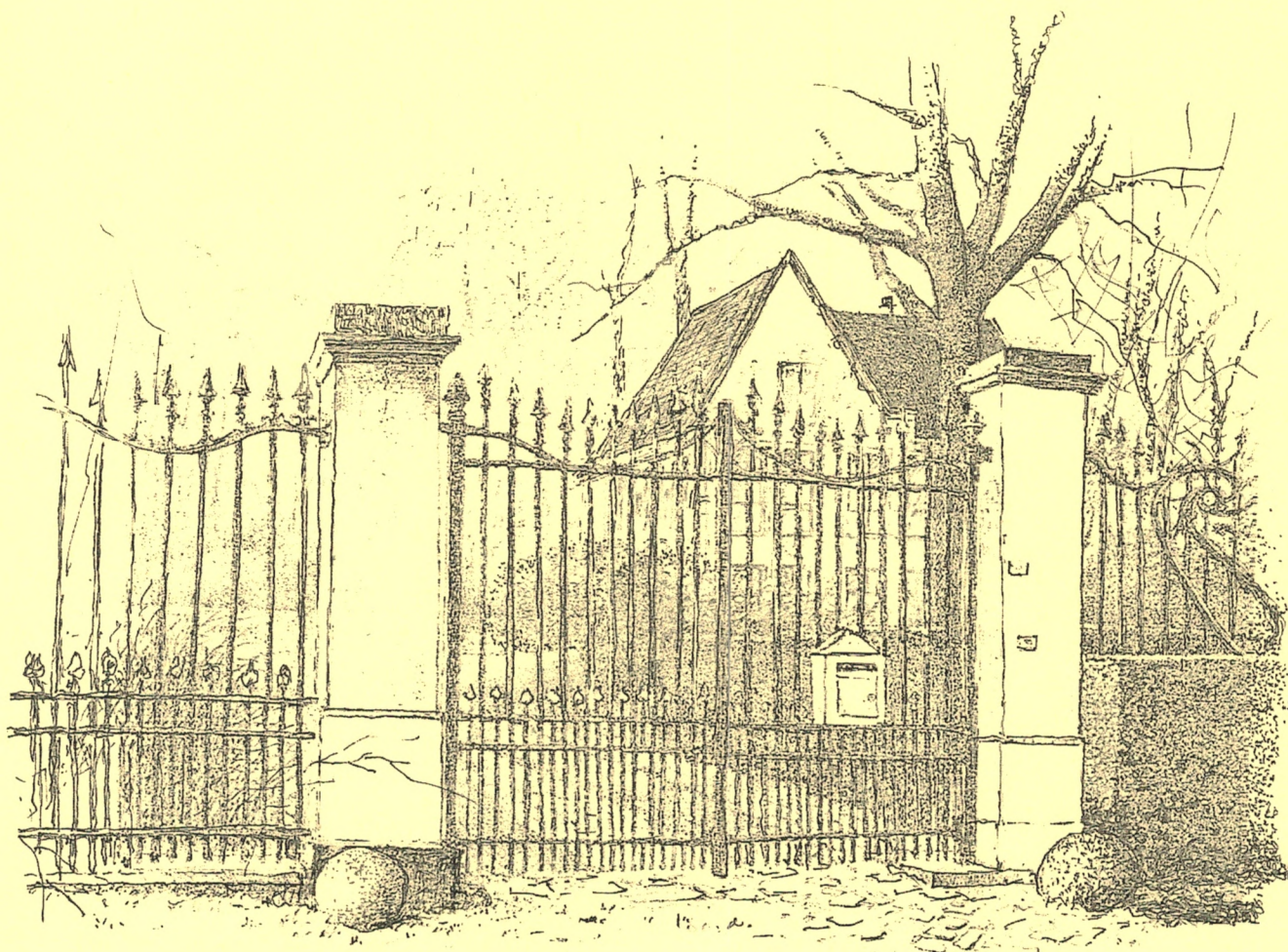
In minder hygiënische tijden werden de bloempjes op de vloeren van huizen en kerken gestrooid om de mufte, vochtige lucht te verdrijven, ook al verdwijnt de geur niet zo snel als hij ontstaat. Juist deze

eigenschap maakte de viooltjeslucht zo begerenswaardig. Met de geur ontstaat namelijk de stof ionon, die al snel de reuk afstompt en wel zo, dat men, behalve de viooltjeslucht, ook andere geuren niet meer waarneemt.

Het Maarts Viooltje is van ca. 12 bij ons voorkomende soorten viooltjes de eenvoudigst herkenbare; het is ook de enige met geurende bloemen.

In de 16de eeuw kweekte men al Driekleurige Viooltjes (paars, geel en wit) vanwege de geneeskrachtige eigenschappen van de plant. Ook nu nog worden bij hoest, reumatiek, longziekten, blaasontstekeningen aftreksel ervan gebruikt.

Van oudsher is het viooltje ook het symbool van de herinnering, wat tot uitdrukking komt in de Franse benaming "*Pensée*" en in het Engels "*Pensy*".

**Illustraties: Voorpagina: Verdwenen Kattenhuis/Eppegem
Veldkapel "De Don" /Zemst
Kerk/Zemst
Rubenskasteel/Elewijt
Weerdemolen/Weerde**

Achterflap: Kasteel "Van den Nieuwenhuysse"/Hofstade